

Innovativa folkbibliotek

En kvalitativ analys av Garaget i Malmö och Högdalens T-banebibliotek i Stockholm

Karin-Karuchka Kristiansen

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Birgitta Olander
År: 2014

© Författaren

Title

Innovative public libraries. A qualitative analysis of Garaget in Malmö and Högdalens metro library in Stockholm

Abstract

The aim of this paper is to discuss and explore two new innovative public library activities and their relation to the concept of public libraries. The study is based on observational studies and qualitative research interviews with librarians and users. Both activities have been successful in reaching out to users and both activities received positive reviews from users. The study shows that both activities generate many interesting experiences and knowledge when it comes to creating alternative forms of organization of library operations. However, despite their innovative ambitions, they are in many respects closely interconnected with the public library discourse.

Keywords

Public library, discourse, intersectionality, power, innovative public library activities, users

Författarens tack

Jag vill rikta ett stort tack till personalen på Garaget och Högdalens bibliotek för att de gav mig tillträde till sina verksamheter och ställde upp på mina intervjuer.

Ett stort tack till de tjugo användare av Garaget och Högdalens bibliotek, som välvilligt svarade på mina frågor och gav mig en inblick i hur verksamheterna fungerade utifrån deras perspektiv.

Jag vill även ge Birgitta Olander, som varit min handledare, ett stort och varmt tack för konstruktiva synpunkter på uppsatsen.

Slutligen vill jag nämna Mikael Drugge, Rickard Lagervall, Stina Bülow, Josefin Persson och Arne Kristiansen för alla stärkande ord.

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte och frågeställningar	4
Avgränsningar	5
Begreppsdefinitioner	5
Bakgrund	7
Bakgrund; Garaget	7
Garagets uppstart och verksamhet	9
Bakgrund; Högdalens bibliotek	9
Det färdiga T-banebiblioteket	10
Metod	12
Om metodval	12
Kvalitativa forskningsintervjuer	12
Intervjuer med anställda på verksamheterna	13
Intervjuer med användare	14
Observationsstudier	14
Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	16
Intersektionalitet	16
Folkbibliotek och diskurs	17
Folkbiblioteket och samhället	18
Kategorisering av användare	21
Folkbibliotekets fysiska placering	22
Observationer	23
Garaget i Malmö	23
Högdalens bibliotek	25
Intervjuer med verksamheternas användare	28
Användarna om Garaget	28
Användarna om Högdalens bibliotek	31
Intervjuer med personal på verksamheterna	33
Garaget och folkbiblioteket	33
Garaget och användarna	36
Högdalens bibliotek och folkbiblioteket	37
Högdalens bibliotek och användarna	40
Analys och slutdiskussion	43
Referenser	47

Inledning

Under min utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap har jag reflekterat mycket över bibliotekets funktion och betydelse i samhället och min framtida roll som bibliotekarie. Vad kommer mitt arbete som bibliotekarie att bestå av? Vem ska bibliotekens finnas till för? Vad är egentligen ett bibliotek idag?

Jag antar att dessa funderingar inte är särskilt ovanliga hos en person som är på väg in i en ny yrkesbana, men jag anser ändå att mina funderingar är intressanta och har en specifik grund, som är sprungen ur den komplexitet som finns i begreppet bibliotek.

Komplexiteten handlar bland annat om att begreppet bibliotek ger namn till och beskriver en rad vitt skilda verksamheter, som dessutom finns i skilda delar av samhället. Verksamheter med olika mål och som starkt påverkas av politiska och samhällsliga förändringar. Men komplexiteten har också en annan sida, nämligen att trots denna ”föränderlighet” och de stora skillnader som finns mellan olika biblioteksverksamheter, så bär begreppet bibliotek, och framförallt folkbiblioteket, på starka traditioner och en rad djupt rotade föreställningar kring vad de är.

Detta blir tydligt vid diskussioner och debatter som ibland blossar upp kring folkbiblioteket, då olika intressenter ger uttryck för vad de anser om hur folkbiblioteken bör se ut och syssla med. Ett exempel är den debatt som startades efter att Sydsvenska Dagbladet den 8 september 2009 publicerat en artikel med titeln “Biblioteket mal ner 30 ton böcker”. I artikeln beskrevs Malmö stadsbiblioteks nya strategier, vilket innefattade gallring av 30 ton böcker för att ge plats till andra nya typer av verksamheter. Många malmöbor uppmärksammade och reagerade på artikeln och den gav även upphov till en nationell debatt om bibliotekens framtida roll (Sydsvenskan 090908).

Mitt fokus i uppsatsen ligger således på folkbibliotekens betydelse i samhället. I texten använder jag begreppen folkbibliotek och bibliotek synonymt, men jag syftar på de offentliga biblioteksverksamheter som räknas till det allmänna biblioteksväsendet och vars verksamheter är lagligt reglerade. I den nya Bibliotekslagen (SFS 2013:801) anges i andra paragrafen att ändamålet med det allmänna biblioteksväsendet är att:

... verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

En skillnad mellan den bibliotekslag som antogs 2013 och den tidigare bibliotekslagen (SFS 1996:1596) är att den nya lagen understryker bibliotekens demokratiska roll i samhället genom att de ska bidra med kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning samt att biblioteken ska vara tillgängliga för alla grupper i samhället. I den nya lagen nämns att biblioteken ”... ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning...” (§4) och ”... de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska...” (§5). Enligt Svenska biblioteksföreningen ”...

genomsyras den nya lagen av en bärande tanke om alla människors lika värde.” (Biblioteksbladet nr 1, 2014, sidan 42).

Som empirisk bas för min undersökning har jag valt att studera två nystartade folkbiblioteksverksamheter, som enligt mig skiljer sig från den traditionella bilden av hur ett folkbibliotek ska se ut och/eller drivas. Jag menar att dessa nya typer av biblioteksverksamheter borde kunna ge intressanta exempel på hur aktörerna i dessa verksamheter, såväl personal som användare, agerar och förhåller sig till de krav på förändringar av folkbiblioteken som ställs från olika håll samtidigt som de ska uppfylla kravet på att vara till ”för alla”. Hur skapar man en verksamhet för alla? Är det överhuvudtaget möjligt? Och vad gör man på folkbiblioteken för att uppfylla detta uppdrag?

Med utgångspunkt i hur ansvariga för nystartade folkbiblioteksverksamheter beskriver hur de ser på hur deras verksamheter förhåller sig till folkbiblioteksbegreppet kommer jag att problematisera betydelsen i och utformningen av uttrycket ”för alla”, som utgör kärnpunkten i folkbibliotekets huvuduppdrag. Men jag vill inte heller utelämna användarna. Därför utgör intervjuer med användare på de nystartade folkbiblioteken, om hur de upplever och använder de nya verksamheterna, också en viktig del i undersökningens empiriska bas.

Kravet på folkbiblioteken att vara till ”för alla” motiverar också mitt val att utgå från det teoretiska begreppet intersektionalitet i min analys av empirin. Intersektionalitet strävar efter att belysa hur olika faktorer, såsom kön, etnicitet, sexualitet och ålder samverkar och därför kan separeras när man försöker förstå samhällsliga fenomen. Tina Mattsson (2010, sidan 20) skriver:

Intersektionalitet kan sägas försöka fånga det faktum att föreställningar om kön också alltid bär föreställningar om sexualitet, klass och etnicitet, på samma sätt som föreställningar om klass alltid bär föreställningar om kön, sexualitet och etnicitet och så vidare.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att diskutera och undersöka några nya innovativa folkbiblioteksverksamheters förhållande till begreppet folkbibliotek. Genom att ta del av hur dessa verksamheter har utvecklats, hur företrädare för dessa verksamheter anser att verksamheterna förhåller sig till begreppet folkbibliotek, anser jag mig kunna belysa de frågor som är vägledande för min undersökning. Detta ger mig både en bild av vad ett folkbibliotek kan eller anses vara idag och vart det är på väg. En mycket viktig del i detta är hur verksamheterna förhåller sig till användarna och inte minst hur användarna upplever verksamheterna.

Grundläggande frågor för min undersökning är:

- Hur ser representanter för verksamheterna på sina verksamheter i förhållande till begreppet folkbibliotek?

- Hur ser representanter för verksamheterna på sina verksamheter i förhållande till begreppet användare?
- Vad finns det för skillnader mellan de två undersökta verksamheterna i förhållande till begreppen folkbibliotek och användare?
- Hur uppfattas och används verksamheterna av användarna?
- Vad finns det för skillnader mellan de två undersökta verksamheterna när det gäller användarnas syn på verksamheterna?

Verksamheterna jag har valt att undersöka är *Garaget* på Sofielund i Malmö och Högdalens bibliotek, som även kallas T-banebiblioteket. Båda dessa verksamheter har fått medial uppmärksamhet, både i biblioteksrelaterad media och i annan media. I medias beskrivningar av verksamheterna har de framställts som exempel på den nya typen av bibliotek och att de är innovativa verksamheter. Jag utgår ifrån att de är relevanta objekt för min undersökning, samtidigt som de är intressanta tidsdokument av verksamheter mitt i en bibliotekssfär i förändring.

Avgränsningar

Jag har valt att avgränsa studien till två verksamheter. Beslutet att utgå ifrån få studieobjekt är taget för att jag i min undersökning ska kunna fokusera på dessa verksamheter och ha tid och plats till att göra utförliga observationer och intervjuer, både med personer som arbetar vid verksamheterna och dess användare. Tanken är inte att ge en generell bild av alla nystartade folkbibliotek i Sverige, utan i stället att beskriva och analysera tendenser och på så sätt tillföra något i diskussionen om folkbibliotekens roll i samhället.

Att jag undersöker *Garaget* och Högdalens bibliotek är självklart även resultatet av en avgränsning. Det finns flertalet andra nystartade och innovativa folkbiblioteksverksamheter runt om i Sverige. Valet gick till dessa två verksamheter på grund av att jag uppmärksammat dem i media och upplever dem som mycket intressanta exempel på innovativa biblioteksverksamheter. Samtidigt så blir valet av *Garaget* och Högdalens bibliotek intressant också då de i sin utformning och inriktning har väsentliga skillnader, som gör att de till viss del utgör varandras kontraster bland de nya innovativa biblioteksverksamheter, som finns på olika platser i Sverige.

Begreppsdefinitioner

Folkbibliotek

Enligt Nationalencyklopedin (2014) är ett folkbibliotek, ett ”... för allmänheten tillgängligt bibliotek som tillhandahåller medier för förströelse, bildning och utbildning.”. Att definiera begreppet folkbibliotek är dock inte helt enkelt, då det finns många olika definitioner och beskrivningar av vad ett folkbibliotek är eller bör vara, och då vi befinner oss i en tid då de allmänna biblioteksverksamheterna står inför nya

krav och utmaningar. Både i Åse Hedemarks avhandling *Det föreställda folkbiblioteket* (2009) och i Joacim Hanssons essä *Det lokala folkbiblioteket – förändringar under hundra år* (2005) beskrivs de svenska folkbiblioteken som något som kommer rymma en rad olika typer av verksamheter inom sig. Att gränserna mellan olika typer av bibliotek kommer att smälta samman, vilket tydliggör problematiken i att enkelt definiera begreppet.

Den definition jag använder i min undersökning motsvarar till stor del hur begreppet folkbibliotek beskrivs i den nya bibliotekslagen (SFS 2013:801). Där anges att det ska finnas folkbibliotek i varje kommun, att de ska vara tillgängliga och anpassade för alla grupper i samhället samt att de ska ha ett medieutbud som både har en god kvalitet och är allsidigt (§6). När det gäller olika former av media, så har folkbiblioteket en betoning på litteratur och ska ”särskilt främja läsning” (§§7-8). Ett folkbibliotek har även ett demokratiskt syfte genom att de ska bidra till ”kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet” (§7). En annan viktig del i definitionen av begreppet folkbibliotek är att det ska vara avgiftsfritt för allmänheten att låna böcker och andra typer av medier (§9).

Verksamhet

Jag har valt att nästan uteslutande använda begreppet ”verksamhet”, då jag beskriver och diskuterar Garaget och Högdalens bibliotek. Detta har sin grund i att de som företräder Garaget valt att undvika att benämna Garaget med begreppet bibliotek, då de vill komma ifrån laddningar och föreställningar som är kopplade till begrepp som bibliotek eller folkbibliotek. Jag ser också en poäng i att använda begreppet verksamhet, då ett viktigt fokus i uppsatsen just är att problematisera betydelsen i begreppen bibliotek och folkbibliotek. Genom att använda det mer neutrala begreppet verksamhet, så frånkopplar jag de undersökta verksamheterna från de så värderade begreppen bibliotek och folkbibliotek.

Bakgrund

Bakgrund; Garaget

Garaget öppnades i början av 2008. Det ligger i kvarteret Facklan i bostadsområdet Sofielund i Malmö. Garagets användare kan ta del av i stort sett samma tjänster som finns på Malmö Stadsbiblioteks andra filialer, men här kan man även låna lokalen på kvällar och helger för arrangemang. Användarna får då låna nycklar till lokalen och fritt använda den. Man erbjuder olika aktiviteter som pysselverkstad, klädbytdagar och syjuntor. Garaget vill ha en tydlig anknytning till sitt lokalområde. Det visar sig bland annat i utformningen av mediebeståndet som ska bygga på hur användarnas behov ser ut, snarare än att ämnestäckningen är fullständig. När det gäller mediebeståndet är det relativt litet. När studien utfördes bestod det av 3500 medier. Att verksamheten namnet ”Garaget” kom ur en tanke att inte välja att kalla verksamheten för ett bibliotek. Den personal som var med och utformade Garaget ansåg att ”bibliotek” skulle ge besökare eller icke besökare en förutfattad mening om vad som förekom innanför dess väggar. På Garagets hemsida kallar man bland annat verksamheten för en ”möjlighetsplats” (Intervjuperson B, 2010).

Bakgrunden till att Garaget startades kom ur den utveckling som skedde av kvarteret Facklan i slutet av 1990-talet. Kvarteret Facklan ligger i södra delarna av Malmö och var tidigare ett industriområde, som byggdes i början av 1900-talet. Under åren 1997-2001 var kvarteret Facklan utgångspunkt för ett projekt med namnet URBAN-programmet, som genomfördes i stadsdelarna Södra Innerstaden och Fosie. Genom detta projekt renoverades industrilokalerna för att inhysa olika kommunala verksamheter, som företagsrådgivning, administration för kommunen och kulturhuset Arena 305 (Intervju person A och B, 2010). Inom ramen för projektet uppstod det också tankar om att tillsammans med Malmö högskola starta ett forskningscentrum i kvarteret Facklan. Detta forskningscenter skulle arbeta med urban integration, vilket bland annat innebär att man försökte skapa kopplingar och förankringar mellan de som arbetade med till exempel stadsdelsprojekt och de som projekten berörde. Men av finansiella skäl kom aldrig detta forskningscentrum till stånd (Intervjuperson B, 2010).

Under samma tid som URBAN-programmet pågick lades en biblioteksfilial i Fosie ner. I diskussionerna om hur denna biblioteksfilial skulle ersättas började man att undersöka möjligheterna att bygga upp en verksamhet i kvarteret Facklan och med utgångspunkt i de diskussioner kring urban integration, som fördes i URBAN-programmet. Det fanns också en ledig lokal i kvarteret Facklan. 2005 tog diskussionerna kring det som skulle bli Garaget fart. Då fanns det fem intressenter i projektet. Dessa fem var, förutom stadsdelarna Södra Innerstaden och Fosie, stadsdelen Centrum, Serviceförvaltningen och Kulturförvaltningen. Representanter för dessa fem intressenter börjar forma en gemensam vision för den verksamhet som skulle byggas upp i den lediga lokalen i kvarteret Facklan. De beskrev att det skulle vara en plats för ”hög och låg”, från ”alla olika kulturer” och i denna verksamhet skulle det ”utvinnas nya

kreativa processer”. Verksamhetens ledord skulle vara ”Mötesplats” (Intervjuperson B, 2010).

Detta var under samma tid som man i London öppnade de första Idea Stores och som blev internationellt uppmärksammade bland annat för att de ökade besökarna på biblioteken kraftigt (Dagens Nyheter 031123). Representanter för de som arbetade med att utveckla Garaget åkte till London och studerade Idea Stores koncept. Detta inspirerade bland annat till den dialogprocess som blev en viktig del i utvecklingen av Garaget (Intervjuperson A, 2010). Dialogprocessen bestod i realiteten av att man bjöd in boende i området, representanter från de olika stadsdelsförvaltningarna samt politiker till öppna möten för att diskutera hur verksamheten skulle kunna utformas. Sammanlagt hade man sju öppna möten under 2007, där det medverkade några hundra människor. De som drev projektet var fast beslutna att följa resultatet av vad som kom fram på dessa möten och att det skulle utgöra Garagets värdegrund och utgångspunkt för verksamhetens syfte. Det formuleras på följande sätt (Garaget, verksamhetsplan, 2008):

Garaget ska vara öppet för alla, icke-kommersiellt, påverkningbart, tillgängligt, välkommande, opretentiöst, och inspirerande. Platsen ska relatera till alla människor i närområdet och utgå från deras behov och önskemål i de sociala och kulturella mötena... I mötesplatsen Garaget ska en ny typ av bibliotek utvecklas. Det är ett interaktivt bibliotek för boende och verksamma i området som satsar på att gå från att vara väktare av traditioner till katalysatorer för förändring i lokalsamhället.

Garagets syfte formulerades enligt följande (Garaget, verksamhetsplan, 2008):

Huvudsyftet med Garaget är att skapa en arena för att minska utanförskap och segregation genom att bekräfta och synliggöra människor och ge dem möjligheter att växa.

Vidare är syftet också:

Att utveckla ett interaktivt bibliotek med lokal förankring

Att tillsammans med Malmö Högskola skapa en gemensam organisation för att ta tillvara forskning och kunskap kring urbana integrationsfrågor.

Att Garaget som helhet blir ett lokalt center där de resultat som den urbana forskningen har uppnått blir tydliga och tillgängliga för många.

Att etablera en fysisk plats där de boende, föreningslivet, staden och högskolan kan mötas tillsammans med andra aktörer.

Att skapa en mötesplats för alla åldrar.

Att Dialoglabbet ska främja delaktighet och demokratiutveckling, sektorsövergripande samverkan och nya innovativa metoder för dialog.

Förutom att URBAN-programmet haft stor betydelse för att Garaget kunde skapas, så ingår Garaget i dåvarande Södra Innerstadens ”Strategiska stadsdelsplan för 2007-2013”. Enligt denna plan skulle Garaget ”främja målområdena språkutveckling och

skolresultat, attraktiva och trygga stadsdelar, demokrati och delaktighet samt folkhälsa.” (Garaget, verksamhetsplan, 2010).

Garagets uppstart och verksamhet

Det tillsattes en projektgrupp som fick i uppdrag att förverkliga Garaget, utifrån de idéer som kommit fram i dialogprocessen. När man i början av 2008 öppnade portarna för Garaget var det i stort sett en tom lokal innehållande några få möbler och ett hundratal böcker (Intervjuperson B, Garaget 2010). Om Garaget skulle skapas i en dialogprocess såg man det som väsentligt att verksamheten måste få ”växa fram” med tiden och med användarna. På Garaget ser man dialogprocessen som något pågående och de riktlinjer man kom fram till innan starten 2008 är i ständig förändring (Intervjuperson A och B 2010, Malmö stad 2010, Garagets verksamhetsplan 2008, 2009, 2010). Projektledaren beskriver dess utveckling som ett kaos av olika idéer och frustrationer och möjligheter, som i slutändan har blivit något mycket bra. Garaget vill ha ett starkt fokus på hållbar utveckling, såväl social som ekonomisk och ekologisk (Projektplan, 2009). Detta har inneburit att Garagets café säljer ekologiska varor och att en stor del av Garagets inredning och övriga material är second hand. På Garagets tak finns en solenergianläggning vilken försörjer verksamheten med energi.

Organisationen för själva Garaget skiljer sig en del från den andra befintliga biblioteksverksamheten inom Malmö stad. Under dess första år bedrevs Garaget som ett projekt. Idag är det en permanent verksamhet och bedrivs som ett partnerskap av stadsområde Söder och stadsområde Innerstaden och det ingår i avdelningen för områdesutveckling i stadsområdet Innerstaden. Verksamheten har en styrgrupp bestående av förvaltningscheferna från stadsområde Söder och stadsområde Innerstaden. Dessa deltar inte aktivt i det dagliga arbetet, men följer verksamheten och har inflytande över förändringar i verksamheten och godkänner verksamhetsplanen (Garaget, verksamhetsplan, 2014).

Bakgrund; Högdalens bibliotek

Högdalens bibliotek är det första, och även det största, av de tre tunnelbanebibliotek som finns i Stockholm. Det var flera olika omständigheter, i olika delar av samhället, som tillsammans ledde till att man i februari 2009 öppnade dörrarna till denna typ av bibliotek. De är utformade och placerade i anslutning till tunnelbanan för att finnas lättillgängliga i människors vardag, samtidigt som de fungerar som folkbibliotek i det område där de är belägna (Kulturförvaltningen 2009, Stockholms Stadsbibliotek 2010).

Högdalens bibliotek blev, som nämnts, tunnelbanebibliotek 2009, men det har en betydligt längre historia som folkbibliotek. Det invigdes 1959 samtidigt som bygget av Högdalens centrum slutfördes. Högdalen var då en nybyggd förort med många barnfamiljer. Biblioteket, som placerades i ett höghus i Högdalens centrum, var välbesökt och redan efter ett par år började man diskutera att verksamheten behövde

större lokaler. Det dröjde dock till 1979 innan Högdalens bibliotek flyttades. De nya lokalerna bestod av en ombyggd skola, där även Högdalens stadsdelsförvaltning var belägna. Att biblioteket placerades i anknytning till stadsdelsförvaltningen var positivt genom att många av de som hade ärenden till stadsdelsförvaltningen även besökte biblioteket. 2007 flyttade stadsdelsförvaltningen till nya lokaler, vilket bidrog till att antalet besökare på biblioteket minskade. Samtidigt diskuterades det om biblioteket skulle rustas upp eller om det också skulle flytta till andra lokaler. En renovering ansågs dock för dyr (Intervjuperson D, Högdalen 2010; Högdalens historia, 2009). Diskussionen om framtiden för Högdalen biblioteket sammanföll tidsmässigt med och påverkades av att Stockholms stadsbibliotek hade påbörjat en strukturutredning, som bland annat utredde bibliotekens lokalmässiga placeringar. I utredningen betonades att Stockholms stadsbibliotek skulle finnas i knutpunkter och centrala lägen där medborgarna rörde sig. För Högdalens del bidrog detta till att man började undersöka möjligheterna att åter placera biblioteket i Högdalens centrum. Det visade sig att Stockholms Lokaltrafik (SL), hade tomma lokaler i övervåningen på T-banhuset i Högdalens centrum, som skulle kunna vara lämpliga för biblioteksverksamhet. SL var positiva till att skapa ett bibliotek i T-banhuset, eftersom det låg i linje med deras policy att förbättra miljön på tunnelbanestationerna (Högdalens historia, 2009; 2010, Intervjuperson C och D 2010).

Under början av 2000-talet hade SL märkt av ett ökande missnöje från många resenärer när det gällde tunnelbanestationernas miljö, de upplevdes som otrygga och slitna. 2007 genomförde SL undersökningen "Mötesplats SL", som skulle ligga till grund för en utveckling och förbättring av miljön i tunnelbanan, samtidigt som detta skulle bidra till ökade intäkter till SL genom att utnyttja deras befintliga lokaler bättre (SL, 2007, Intervju SL, 2010). Undersökningen byggde på 1400 intervjuer med enskilda resenärer samt fokusgruppintervjuer (SL, 2007). Undersökningen visade att för resenärerna var det viktigaste att resorna gick smidigt och i tid, men många efterfrågade också såväl ett kommersiellt som ett samhällsnyttigt och kulturellt utbud (SL, 2007). De som medverkade i undersökningen lämnade exempel på verksamheter de ansåg skulle fungera och ha behov av i anknytning till tunnelbanan. Det som nämndes var bland annat biblioteket, apotek och vårdcentral (SL, 2007). Det var således genom "Mötesplats SL" som idén till tunnelbanebibliotek föddes hos SL. En idé som väcktes ungefär samtidigt hos Stockholms stadsbibliotek (intervju SL, 2010). På SL upplever man att den policy som vuxit fram genom "Mötesplats SL", med bland annat utvecklingen av t-banebiblioteken, som något mycket positivt (Intervju SL, 2010).

Det färdiga T-banebiblioteket

Ledorden för T-banebiblioteket i Högdalen är "människor i rörelse och tillgänglighet" (Intervjuperson D, Högdalen 2010), vilket innebär att det i vissa avseenden skiljer sig ifrån hur folkbibliotek brukar vara utformade. Dessa ledord ligger till grund för att man utvecklat en del i biblioteket som kallas "loungen". Tanken med loungen är att den ska vara öppen tre timmar innan övriga delar av biblioteket öppnar. Det ska öppnas automatiskt på morgonen utan att personal är närvarande. Detta ska bidra till att

resenärer ska kunna ta del av dess tjänster på så många timmar av dygnet som möjligt (Intervjuperson C 2010; Kulturförvaltningen 2009). Loungen var dock under tiden jag utförde studien, ett år efter bibliotekets öppnande, inte öppet på andra tider än på de ordinarie öppettiderna för biblioteket. Detta berodde på problem med övervakning av loungen. För att loungen skulle fungera utifrån planerna var man beroende av att kunna använda sig av övervakningskameror för att se hur platsen används. Då hade de inte lyckats lösa hur övervakningskameror skulle placeras så att de kunde få tillstånd för att använda dem (Intervjuperson C och D, 2010).

Även om utvecklingen och utformningen av T-banebiblioteken skiljer sig från traditionella folkbibliotek, så har de inte en organisation eller styrning som skiljer dem från andra bibliotek som tillhör Stockholms stadsbibliotek. De ingår i samma organisationsmodell som Stockholms stadsbibliotek använder sedan 2006 och som kallas "Bibliotek i rörelse". Detta innebär att personalen är indelad i tre olika grupper, nämligen "möta", "lära" och "läsa". Stockholms stadsbibliotek beskriver det som att verksamheten står på tre ben och att varje del har sitt ansvarsområde och även sin egen enhetschef. Till exempel har "möta-gruppen" bland annat ansvar för lokaler och inköp av media. För Högdalen bibliotek innebär detta att de anställda inte är knutna till detta specifika bibliotek, utan alternerar mellan flera filialer. På bibliotek finns dock en heltidsanställd kontaktperson, som bara har detta bibliotek som sitt ansvarsområde (Intervjuperson C och D 2010; "Bibliotek i rörelse" 2010).

Metod

Om metodval

Det är givetvis forskningsproblemet som ska avgöra vilken metod man väljer att använda i en undersökning. Jag har valt att använda mig av kvalitativa forskningsintervjuer samt observationsstudier. Varje val av vetenskaplig metod innebär att vissa delar av verkligheten framhävs, medan andra kommer i skymundan. Den kvalitativa forskningsintervju ger en bild av intervjupersonernas tolkning av det som undersöks. Observationsstudiens styrka är att den framhäver det synliga, men ur forskarens perspektiv. De olika forskningsmetodernas styrkor och svagheter tydliggör att det kan vara en fördel att använda mer än en metod för att få sina forskningsfrågor genom att de därmed blir belysta ur mer än ett perspektiv (Widerberg, 2002:130).

Kvalitativa forskningsintervjuer

I inledningen till Den kvalitativa forskningsintervjun (1997) skriver Steinar Kvale att

Den kvalitativa forskningsintervjun söker förstå världen ur de intervjuades synvinkel, utveckla innebörden av människors erfarenheter, frilägga deras livsvärld före de vetenskapliga förklaringarna (Kvale, 1997, s. 9).

Kvales beskrivning av syftet och möjligheterna med kvalitativa forskningsintervjuer motsvarar vad jag vill uppnå med mina intervjuer. Mitt huvudintresse är således inte att ta reda på hur många besökare Garaget eller Högdalens bibliotek har, eller hur mycket böcker de lånar ut, vilket en kvantitativ metod hade passat till. Jag vill snarare skapa en bild av dessa verksamheter om hur mina intervjupersoner upplever dessa verksamheter samt hur de används och varför.

Jag har valt att både intervjua personal och användare från de två verksamheterna. Intervjuerna med de som är anställda på de två verksamheterna är ganska få och tidsmässigt långa (cirka 60 minuter). De var semistrukturerade, det vill säga att istället för att ha fasta frågor, så utgick jag från ett antal frågeteman. Under dessa intervjuer fanns det möjligheter för intervjupersonerna att reflektera och resonera utifrån de olika frågeställningar, samtidigt som jag kunde ställa följdfrågor (Denscombe, 2000). Intervjuerna med användarna är fler och de var tidsmässigt betydligt kortare. De var tydligare strukturerade, eftersom jag hade formulerat ett antal frågor i förväg, som jag ställde i samma ordningsföljd till samtliga användare jag intervjuade. De flesta av dessa intervjuer var ganska korta och tog fem till tio minuter. Men några av dem tog betydligt längre tid och liknade till sin form och sitt innehåll de intervjuer jag genomförde med personalen.

Intervjuerna med personalen respektive användarna skilde sig också åt när det gäller de yttre förutsättningarna för intervjuerna. Intervjuerna med personalen genomfördes i rum som var lugna och avskilda. De anställda som jag intervjuade hade också möjligheter att förbereda sig innan intervjun genom att de i förväg blivit informerade om

syftet med min undersökning. De befann sig på sina arbetsplatser och blev intervjuade utifrån sina yrkesroller och jag var inte intresserad av dem som privatpersoner. När det gäller intervjuerna med användarna, så kan man säga att utgångspunkten i användarperspektivet innebär att man till viss del måste intressera sig för dem som privatpersoner. Frågorna är ju inriktade på hur de använder verksamheterna och varför. Jag informerade de användare som jag intervjuade om syftet med min undersökning, men eftersom jag intervjuade dem direkt i samband med att jag träffade dem och frågade dem om du var villiga att bli intervjuade, så hade de inte möjligheter att kunna förbereda sig innan intervjuerna.

Att kvalitativa forskningsintervjuer, som jag nämnde ovan, är semistrukturerade och ger utrymme för reflektioner och följdfrågor innebär att varje intervju är unik. Detta berör frågor om reliabilitet, eller tillförlitlighet, vilket traditionellt sett anses vara lättare att nå i en kvantitativ undersökning. Trots att intervjupersonerna som deltar i undersökningen berättar om sina upplevelser för mig som sina ”sanningar”, är det oundvikligen så att intervjun skulle ge ett delvis annat resultat om den genomfördes av en annan intervjuare, eller i en annan kontext. Detta innebär dock inte att den kvalitativa forskningsintervjun är otillförlitlig, men det är viktigt att använda den insamlade informationen med medvetenhet kring detta (Kvale, 1997; 207-227).

Även om min undersökning inte berör känsliga privata frågor hos intervjupersonerna, så är det givetvis ändå min skyldighet att arbeta med en forskningsetisk medvetenhet och följa de forskningsetiska principer som gäller inom akademiskt arbete (Vetenskapsrådet, 2011). Innan intervjuerna började berättade jag för intervjupersonerna vad undersökningen handlade om och vad deras medverkande skulle innebära. Att intervjuas om sitt förhållande till de berörda verksamheterna kan till synes vara problematiskt ur ett integritetsperspektiv. Trots det anser jag att det är av stor vikt att allt material behandlas konfidentiellt och att de som medverkar kommer att anonymiseras.

Intervjuer med anställda på verksamheterna

För att få olika perspektiv på verksamheterna valde jag att intervju två anställda på varje verksamhet, varav en som arbetar i den dagliga biblioteksverksamheten och en som har ett övergripande ansvar för verksamheten. På Garaget valde jag att intervju dess projektledare, som har en daglig kontakt med verksamheten. Den andra personen på Garaget är en person som ingår i Garagets styrgrupp. I Högdalen utförde jag en intervju med en bibliotekarie samt en av bibliotekets enhetschefer. Utöver dessa fyra intervjuer har jag även gjort en intervju med en av fastighetsutvecklarna på SL:s fastighetsavdelning. Även om denna person inte ingår i biblioteksverksamheten anser jag att denne person var en viktig informant när det gäller bakgrunden till skapandet av tunnelbanebiblioteken.

De olika intervjuerna med projektledaren för Garaget, och bibliotekarien på Högdalens bibliotek gjordes på respektive verksamhet. Intervjuerna med representanten för Garagets styrgrupp och Högdalens bibliotekschef utfördes per telefon.

Dessa fyra intervjuer spelades in på mp3. Intervjun med fastighetsutvecklaren på SL utfördes samtidigt som att denna person visade mig runt på två av de andra tunnelbanebiblioteken i Stockholm, nämligen Sturebiblioteket och det då alldeles nyöppnade Bredängens bibliotek. Denna intervju spelades inte in på mp3, utan jag förde anteckningar under tiden som jag intervjuade. Då det är små verksamheter jag skriver om och att inte håller dessa representanter ska kunna kännas igen i texten så benämns intervjupersonerna som; intervjuperson A, B, C och D. Intervjupersonen från SL kallas dock Fastighetsutvecklare SL.

Intervjuer med användare

Jag intervjuade tio användare vardera på Garaget respektive på Högdalens bibliotek. Intervjuerna skedde på olika tider under verksamhetens öppettider. De dagar jag var på Garaget respektive Högdalen var en stor majoritet av de besökande barn och ungdomar i åldrar från cirka fem till 14 år. Jag valde dock av forskningsetiska skäl att inte intervju barn (Winbeck, 2001). Jag hade kunnat arbeta för att till exempel skapa en fokusgrupp med barn, men det hade varit mycket tidskrävande och bland annat krävt deras föräldrars skriftliga godkännande. Jag är medveten om att barnens åsikter om verksamheterna är centrala och deras förhållande till verksamheterna utelämnas inte, då jag istället för att intervju dem gav dem stort utrymme i mina observationer.

När jag valde intervjupersoner eftersträvade jag att använda mig av personer som tillsammans skulle skapa ett representativt urval för verksamheten. Det vill säga att jag försökte skapa en spridning gällande tillhörandet till kategorier så som kön, etnicitet och ålder. Men givetvis finns det ingen statistisk representativitet i urvalet, och det var inte heller min ambition (Ehn & Löfgren, 1990:111). Jag menar dock att intervjuerna ger ett intressant perspektiv på verksamheterna från olika användare och att de bland annat kan bidra till en intressant kontrastering till intervjuerna av dem som arbetar med och företräder verksamheterna.

Observationsstudier

Jag valde att utföra observationer på båda verksamheterna av två anledningar; för det första som en del av användarundersökningen, som komplement till mina intervjuer så jag även själv kunde skapa mig en bild av de aktiviteter som pågick. Att använda sig av dessa två metoder ihop skapar en mer nyanserad bild av det som studeras (Widerberg, 2002:130). Den andra anledningen till valet att använda observationer var att jag också ville lära känna verksamheten, se hur lokalerna såg ut, hur det är att vistas där och hur de används.

En styrka med observationsstudier är att de gör det möjligt att få en nära bild av hur till exempel en biblioteksverksamhet fungerar konkret. I stället för att någon berättar för mig vad som sker i verksamheten kan jag själv se det med egna ögon. Som observatör kan man bestämma sig för att ha olika roller. En roll utgörs av den deltagande observatören, som innebär att man som forskare deltar i den verksamhet man stude-

rar, och därmed också mer eller mindre explicit påverkar de processer som man studerar. En annan utgörs av en mer passiv observatörsroll som innebär att man inte deltar i verksamheten, utan enbart försöker observera. Observationer kan dessutom vara dolda eller öppna. I dolda observationer känner de som observeras inte till att det sker en observationsstudie av det sammanhang där de befinner sig. I öppna observationer har de som studeras, till exempel biblioteksbesökare, blivit informerade och godkänt att de studeras (Hammersley & Atkinson, 1995).

Min observatörsroll har i förhållande till verksamheten, besökarna och personalen varit relativt passiv. Jag har inte deltagit i någon verksamhet eller försökt att delta i de sammanhang där besökare eller personal medverkat, samtidigt har jag inte försökt sätta mig i skymundan eller avsides, utan använt lokalen som vilken annan besökare som helst. Huruvida mina observationer har varit öppna eller dolda, så kan mina observationer betraktas som ett mellanting. Personalen har på båda verksamheterna varit informerad om att jag varit på plats och gjort observationer. Besökarna eller användarna har inte fått information om att jag utfört studien under den tid de vistats i lokalen. Att jag inte informerat eller fått deras godkännande om detta handlar just om att det nästan varit en omöjlighet att gå fram till varje person och meddela detta. Samtidigt som att en medvetenhet om min existens och dess betydelse kan ha påverkat personers beteende och rubbat ”den vardagssituation” jag ville studera. Trots att jag utfört mina observationer utan besökarnas kännedom, kan det inte ses som något intrång på personernas integritet, då jag inte hade något intresse för personerna i sig. Studiens mål var att skapa en helhetsbild av verksamheten.

Observationerna utfördes under fem dagar på Garaget och fyra dagar på Högdalens bibliotek. På grund av att lokalerna ser annorlunda ut, så blev förutsättningarna för observationerna olika på Garaget respektive Högdalens bibliotek. Garaget består i stort sett av en enda stor öppen lokal. Visserligen finns det några bokhyllor som skymmer några delar av lokalen, samt ett kök och ett kontor för de anställda, men till stor del kan man från en plats i lokalen överblicka det mesta av verksamheten. Högdalens bibliotek är däremot uppdelad i flera skilda rum, vilket inte gjorde det möjligt att från en position få en övergripande bild av vad som skedde. Jag har i detta fall valt att under dagarna jag utfört observationerna röra mig mellan olika delar av lokalen för att fånga olika aktiviteter. En annan skillnad handlar om att jag är bosatt i Malmö där Garaget ligger, vilket innebar att jag tidsmässigt kunde sträcka ut datainsamlingen på Garaget över ett par veckor. När det gäller Högdalens bibliotek, som ligger i Stockholm, så fick jag göra all datainsamling under de fyra dagar jag hade till mitt förfogande i Stockholm. Jag anser dock inte att det finns några egentliga kvalitetskillnader i intervjuerna eller observationerna från Garaget respektive Högdalens bibliotek.

Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

I detta kapitel redogör jag för de analysverktyg och den tidigare forskning jag ser som relevant för min undersökning. Jag börjar med att redogöra för begreppet intersektionalitet, som blir ett viktigt verktyg när jag analyserar empirin. Den tidigare forskningen får också betydelse i min analys, genom att den ger den perspektiv, förankring och en kontext. Jag har valt att dela upp redogörelsen för tidigare forskning i fyra delar, ”Folkbibliotek och diskurs”, ”Folkbibliotek och samhället”, ”Kategorisering av användare” samt ”Folkbibliotekets fysiska placering”.

Intersektionalitet

Under 1980-talet och början av 1990-talet började det inom feministiska kretsar skapas debatt kring vilka som fick plats och utrymme inom den feministiska analysen. Ur olika teoretiska inriktningar som postmodern feministisk teori, postkolonial teori, etnicitets teori och queerteori skapades ett analysverktyg som kallas intersektionalitet (Lycke, 2003; de los Reyes, 2005; de los Reyes & Mulinari, 2005; Crenshaw, 2006; Phoenix, 2006; Eriksson-Zetterquist & Styhre, 2007; Rosenberg, 2007). Intersektionalitet kan ses som sprunget ur en reaktion på en tidigare mera statisk och endimensionell maktanalys, då det är vanligt förekommande i maktanalyser fokusera på att se ojämlikhet ur ett visst perspektiv som exempelvis kön, klass eller etnicitet. Men inte hur dessa kan påverka och förstärka såväl integrering som exkludering.

Intersektionalitet är som begrepp både sammanlänkande (av latinets *inter*, mellan, förenande) och separerande (av *sectio*, sönder/genomskärning). Termen antyder att det finns kopplingar men också skillnader. (Rosenberg, 2007, sidan 81)

Risken med att enbart bygga samhälleliga maktanalyser på en eller ett par kategorier är att det kan leda till förenklade beskrivningar av individer och grupper.

En ensidig syn på makt tenderar att göra dessa motsatspar till essentiella och grundläggande kategorier utan att problematisera deras uppkomst, varaktighet eller varierande innebörd. (de los Reyes & Mulinari, 2005, sidan 90)

En viktig utgångspunkt för intersektionalitet är att de kategoriseringar som uppehåller maktstrukturerna verkar på en övergripande och strukturell nivå i samhället genom våra institutioner, vårt agerande och våra tankar, men de är inte frågan om egenskaper, utan de är sociala konstruktioner. Det innebär också att vi genom vårt agerande och våra val kan påverka och förändra dem (Mattsson, 2010, sidan 31).

Med hjälp intersektionalitetsbegreppet går det att utföra mer dynamiska och komplexa analyser av maktstrukturer som med andra typer av teorier kan bli osynliggjorda. Olika ”kategorier” har också olika vikt och betydelse i olika typer av kontext-

ter. En viktig del av detta är också att dessa ”kategorier” förändras genom en persons liv och att de får olika typer av betydelse och laddningar under olika tidsepoker, det vill säga att de inte är statiska, utan under ständig förändring (de los Reyes & Mulinari, 2005; Mattsson, 2010).

Genom att använda intersektionalitet kan man alltså problematisera och fördjupa olika samhällsanalyser. Mattsson (2010) ger ett bra exempel på detta när hon skriver om hur så kallade ”invandrartäta områden”, som till exempel Rosengård och Hermodsdal, mer eller mindre uteslutande beskrivs utifrån dess invånarnas kulturella tillhörighet. Med hjälp av en intersektionell analys kan man vidga förståelsen genom att belysa hur problem och möjligheter uppstår i förhållande till invånarnas ”situation och position” (Mattsson, 2010, sidan 74). Om man gör diskursanalyser (Bergström och Boréus, 2009) kan intersektionalitetsbegreppet utgöra en viktig tillgång.

När det gäller analyser av folkbiblioteksverksamheter, så finns givetvis där också en risk att man fastnar i statiska och endimensionella analyser om man enbart utgår från till exempel kön, ålder, etnicitet eller klass, och inte väger in hur dessa kategorier kan vara sammanlänkade. Det finns även andra maktstrukturer inom denna sfär som är viktiga att ha i åtanke och belysa med hjälp av intersektionalitetsbegreppet, inte minst relationen mellan bibliotekspersonalen och användarna.

Folkbibliotek och diskurs

Maria Nilsson publicerade magisteruppsatsen ”(O)möjligheternas plats? En diskursstudie av Garaget” 2008 vid Lunds universitet. Garaget har således en gång tidigare varit studieobjekt i en biblioteks- och informationsvetenskaplig uppsats. Nilssons syfte var att undersöka Garagets diskurs, utifrån kategorierna användare, behov och vision. Hon problematiserar även det postmoderna folkbibliotekets koppling till ett nyliberalt serviceinriktat perspektiv, som brukar benämnas New Public Management. Nilsson identifierar flera paradoxer som karaktäriserar Garagets diskurs.

I förhållande till användarna så utgår Garaget från ett socialt och ”alla ska vara med”-perspektiv. Samtidigt så beskriver Garagets personal som intervjuas i studien hur det finns användare som de inte kan se som välkomna i denna verksamhet. Detta är användare som beskrivs som ”aktiva narkotikamissbrukare”, vilket visar på problematiken kring att skapa en verksamhet som ska vara tillåtande för alla. Paradoxerna blir inte minst synliga inom relationen till det sociala perspektiv som samexisterar med det på många sätt annorlunda servicemarknadsinfluerade perspektivet. Nilsson menar att dessa båda perspektiv förenas i ordet ”möjligheter”, som återkommer i beskrivningen av verksamheten.

I doktorsavhandlingen ”Det föreställda folkbiblioteket” (2009) utför Åse Hedemark en diskursanalys om hur folkbiblioteket diskuteras och beskrivs i media från 1970-talet fram till 2006. Hedemark lokaliserar tre diskurser; *Den bokliga diskursen*, *Allaktivitetsdiskursen* samt *Informationsförmedlande diskursen*. *Den bokliga diskursen* kan ses som dominerande under större delen av detta tidsspänn, en diskurs som

kännetecknas av ord som god-, mindre god kultur och vurmandet för ”tryckta böcker”. Man såg bibliotekets främsta roll som att se till att samhället har tillgång till dessa viktiga värden och att förmedla kultur med kvalité. Detta gjordes utan att ifrågasätta vem som hade makten att definiera vad som var kvalité. Användaren beskrivs som i behov av dessa värden och kan den inte få dem själv finns biblioteket som hjälp. *Allaktivitetsdiskursen* uppkommer under 1970-talet och bygger på tankar om en förändring inom folkbiblioteksrollen. Många biblioteksanställda var under denna tid engagerade i en förändring av biblioteksverksamheten. De ansåg att biblioteket skulle finnas där människorna fanns, detta realiserades bland annat genom att bibliotek började driva delar av sin verksamhet utanför det fysiska biblioteksrummet. Man arbetade utifrån ett användarperspektiv och vikt lades på att vara lyhörd och sätta ut maktstrukturer inom verksamheterna. Under 1980-talet tar *den informationsförmedlande diskursen* över i den mediala debatten. Denna diskurs betonar bibliotekets roll som informationscentral för samhällets medborgare. Dess uppdrag är att tillhandahålla information oavsett vilken medial form den har. En diskurs och utveckling som på många sätt kan ses som komma i motsättning med, framförallt, den *bokliga diskursen*. Detta leder även till att det under denna tid bedrivs en hätsk debatt mellan anhängare till dem i emellan, på svenska dagstidningarnas debattsidor (Hedemark, 2009).

Hedemark menar att det i dagens debatt om biblioteken, eller den diskurs vi befinner oss inom nu, bär spår av tankar och perspektiv hämtade från *allaktivitetsdiskursen*. Hon skriver att en tänkbar framtida utveckling av folkbiblioteksverksamheten kan innebära att olika former av verksamheter samexisterar i bibliotekssfären (Hedemark, 2009; 158-166).

Folkbiblioteket och samhället

I essän ”Det lokala folkbiblioteket – förändringar under hundra år” (2005) skissar Joacim Hansson ut de största genomgående förändringarna och tendenser som skett inom folkbibliotekets sfär under de senaste hundra åren, men ett fokus på dess betydelse i lokalsamhället. Texten behandlar politiska förändringar och den för just den tiden aktuella forskningen. Hansson förmedlar också en känsla kring folkbibliotekets ”essens” eller som han beskriver det på sidan 12 ”... biblioteket finner sin plats bland människorna och både möter deras behov och ibland för in sig själva i sammanhang där de i förstone inte varit efterfrågade”.

Hansson beskriver hur han inte är intresserad av forskning som använder sig av kvantitativa och generella undersökningar om biblioteksanvändning utan istället använder sig av metoder som

... går in på djupet och analyserar bibliotekets lokala roller och funktioner samt anlägger ett kritiskt perspektiv på arbetet med olika användargrupper med utgångspunkt i folkbibliotekets särart som demokrati befämjande folkbildningsinstitutioner. (Hansson, 2005, sidan 12).

För att förstå dagens lokala folkbibliotek måste vi först titta tillbaka. Under andra halvan av 1800-talet var Sverige mitt inne i en urbaniseringsperiod. Detta skeende skapade förändrade sociala strukturer och öppnade upp för ett behov av sociala arenor som även sågs som bildande eller identitetsskapande något som kan ses som grunden till vårt folkbibliotek. Det var först under början av 1900-talet som folkbiblioteket som de ser ut idag formades med de amerikanska *public library-idéerna* som förebild. Inte minst påverkade av Valfrid Palmgrens texter med ledord som ”fritt lärande oavsett klass”. Man ville skapa ett bibliotek som var öppet för alla (Hansson, 2005, sidan 21). Folkbiblioteket skulle vara rum där klasskillnader inte skulle existera, något som i realiteten blir omöjligt. Det gick att se att vissa bibliotek ändå stämplas med en viss karaktär. Detta kunde bero på den fysiska placeringen eller saker som exempelvis arkitektur, vilket påverkade vilka grupper av befolkningen som brukade verksamheterna. Dock menar Hansson att det trots detta så är folkbiblioteket fortfarande i vår tid en av de offentliga rum där väldigt många känner sig bekväma och självklara (Hansson, 2005, sidan 20-21).

Under 1950-talet började en rörelse inom folkbiblioteken i vissa delar av Sverige utveckla tankar för att nå nya målgrupper. Dessa tankar formade kring idéer att genom att skapa verksamheter på och utanför bibliotek som deras arbete kanske inte tidigare förknippats med, blev en väg att nå nya målgrupper. De som arbetade på dessa bibliotek såg detta som ett verktyg för att nå de som annars inte hade fått ta del av deras verksamhet. För att nå ungdomar gjordes arrangemang, som skulle kunna locka dem, såsom modevisningar och danser. Genom att möta ungdomarna på detta vis skulle bibliotekarierna även få en chans att involvera dem i sitt läsfrämjande arbete (Hansson, 2005, sidan 23).

Denna typ av strategier, det vill säga att nå folket där de var, stället för att vänta på att de kom till biblioteket, utvecklades under 1960-talet och under 1970-talet hade de en stor betydelse inom biblioteksarbetet. Under 1970-talet medförde detta att folkbiblioteket mer och mer frånkopplades från sin fysiska plats. Folkbiblioteket skapade rum där människorna befann sig, på exempelvis arbetsplatser, sjukhus och fängelser (Hansson, 2005, sidan 23-24). Denna utveckling kom ur ett socialt engagemang och tanken var inte bara att vara där folket var utan även ”... på plats i de grupper som ansågs kulturellt underprivilegierade (Hansson, 2005, sidan 24). Denna tanke menar Hansson är något som fortfarande existerar i bibliotekssfären. Han skriver: ”Frågan är i grunden om biblioteket ska ge folket det folket vill ha eller om de ska ge folket det folket inte visste att de ville ha” (Hansson, 2005, sidan 25). Folkbibliotekets uppgift att förmedla den goda kulturen under 1970-talet underströks i de kulturpolitiska målen som lades fram i den kulturpolitiska utredningen 1974. Folkbiblioteket ”får en karaktär av garant just för det alternativa och ibland rent subversivas rätt att existera och spridas” (Hansson, 2005, sidan 26). Folkbiblioteket ska fungera som en fristad och motverka mainstreamkultur och kommersialisering.

Hansson (ibid.) menar att utvecklingen sedan 1970-talet tagit en ny väg, som innebär att folkbiblioteket inte längre ses som en kulturinstitution. 1984 kom en folkbiblioteksutredning som betonade att folkbibliotekets uppgifter var informations- och

kulturbetingade (Hansson, 2005, sidan 28-29). På 1980-talet skedde en politisk utveckling mot ett ökat marknadstänkande, vilket även påverkade folkbiblioteksverksamheterna.

Under andra delen av 1980-talet inleddes, enligt Hansson (ibid.) det definitiva teknologiska genombrottet samtidigt som det skedde en förskjutning av makt och beslutfattande i samhället. Detta urholkade förutsättningarna för att i Sverige ha en nationell gemensam grund för folkbibliotekens arbete. Istället uppstod möjligheter för att bygga upp biblioteksverksamheter som var formade utifrån sitt specifika lokalsamhälle. Många folkbibliotek riktade in sig på att skapa bestånd som speglade den lokala kulturen och informationsbehovet.

Hansson (ibid.) menar att när folkbiblioteket inte längre enbart kan ses som en utpräglad kulturinstitution och inte heller en informationscentral så blir formandet av dess identitet mer komplicerad. Inom folkbibliotekssfären innebär detta att det i slutet av 1990-talet och början av 2000-talet började gå en trend i att koppla bort den tidigare permanenta verksamheten och istället skapa denna i projektform. Denna typ av verksamhetsorganisatoriska verktyg gör det möjligt för verksamheterna att förändras tillsammans med det lokalsamhället de befann sig i (Hansson, 2005, sidan 31).

Idag kan man se en tendens i folkbiblioteksverksamheten som innebär att man åter kan se 1970-talets tanke om att ”finnas där människorna fanns”, men omformad i en idé om att skapa ett fysiskt rum dit människor söker sig utifrån många syften i deras sociala vardag (Hansson, 2005, sidan 32-33). Under det tidiga 2000-talet skett en utveckling mot att skapa verksamheter på folkbiblioteket såsom exempelvis former av samhällsnyttig verksamhet för vårdnadshavare, medan deras barn kan medverka i någon typ av barnverksamhet. Detta blir en typ av blandning mellan en användning av bibliotekets bestånd och lokala behov (Hansson, 2005, sidan 33-34).

Hansson (ibid.) menar att bibliotekssfären idag har kommit ut ur det sena nittioalets teknikfixering och att bibliotekspersonalen nu ser och hanterar webb-baserad information i stort sätt som övrigt bestånd (Hansson, 2005, sidan 34). Utvecklandet av högskolor och Universitet har under de senaste åren också påverkat folkbiblioteket, menar Hansson. På många plaster runt om i Sverige har folkbiblioteken fått formas om och skapa rum och material till studenter som studerar på olika typer av ”lärocenter”. Detta är en utveckling som innebär att den tidigare ofta tydliga gränsen mellan folk- och högskole-/universitetsbibliotek håller på att suddas ut (Hansson, 2005, sidan 36-37). Hansson menar att detta kan innebära att det skapas ett fokus på informationssökning bland dessa bibliotek och att detta kan innebära att verksamheter för vad han kallar ”de underprivilegierade” blir lidande av detta (Hansson, 2005, sidan 28-39).

I Helena Carlsson och Christina Persson masteruppsats ”Ska vi träffas på biblioteket? En undersökning om folkbibliotekets funktion som mötesplats” (2001) undersöks bibliotekets roll i samhället som mötesplats. Författarna undersöker användares attityd och även de anställdas uppfattning av vilka användarna på deras bibliotek är och vad de använder biblioteket till.

Undersökningen visar att personalen på de undersökta biblioteken upplever att biblioteket är en mycket viktig plats i många av besökarna vardag. De understryker vikten av biblioteket för dem som är arbetslösa, pensionärer och ”daglediga”. De anställda uppskattar att en del av dessa även är personer med olika typer av sociala problem. Både användare och anställda beskriver biblioteket som en viktigt social verksamhet i samhället samtidigt som de ändå nämner kunskapsförmedling och att tillhandahålla böcker och kulturupplevelser när de ska beskriva det viktigaste syftet för verksamheten. Vissa användare uttrycker även en känsla av dåligt samvete, eller nästan ett krav på att låna böcker när de besöker biblioteket och bibliotekarier beskriver hur vissa användare som går utan att låna något ibland ursäktar sig till dem.

Det går alltså att utskilja en slags paradox mellan de traditionella tankarna om vad man gör på ett bibliotek och hur man ska bete sig mot nya tankar om bibliotek som ett socialt forum. Jag anser mig i denna undersökning se lite av de problem det moderna folkbiblioteket brottas med, gamla föreställningar och nya ändamål och krav.

Kategorisering av användare

Inom den bokliga diskursen, som jag nämnde ovan, beskriver Hedemark (2009), att användaren ses som i behov av bibliotek som institution, för att därigenom få en ”förankring i samhället”. Hon menar att denna diskurs har inslag av både kollektivistiska och konserverande drag, vilket formar synen på användarna. Hon anser att man kan se de kollektivistiska dragen i hur man i debatten understryker att biblioteket kan vara en faktor som bidrar till jämlikhet mellan olika grupper i samhället. Hon visar också hur man i denna debatt relaterar till olika föreställningar om och kategorisering av vissa grupper, som anses vara i stort behov av folkbiblioteket. Grupper som fokuseras i detta avseende är barn, ungdomar och gamla, men även andra grupper som ”arbetslösa”, ”invandrare” och ”sjuka”. Hedemark (2009) visar hur man i debatter om bibliotekets bevarande, roll och legitimitet i samhället ofta refererar till olika ”behövande” användargrupper. Hon identifierar vad hon kallar en ”objektroll”, som är kopplad till de behov folkbiblioteket anses uppfylla hos medborgaren (Hedemark, 2009;131-132). En kategori är ungdomar, som ofta framställs på ett komplext och problematiskt sätt i debatten. Dessa ses ofta som i väldigt stort behov av biblioteket, så att de inte ”hamnar på glid”. En annan fara för kategorin ungdomar, som lyfts fram i debatten är påverkan från ”den kommersiella kulturen” då biblioteket ses som en vishetskälla och viktig del i forandet till goda samhällsmedborgare (Hedemark, 2009;131-136).

I magisteruppsatsen ”Vad sägs om användare? Folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter” (2002) skriven av Åse Hedemark och Jenny Hedman synliggörs en diskurs kring användare som författarna menar härskar inom folkbiblioteken i Sverige. Studien visar att det finns en bristande överensstämmelse mellan teori och praktik i förhållandet till användare. Tanken om ett bibliotek för alla som finns i bibliotekslagen stämmer inte överens med den reella situation som gäller ute i verksamheterna. Då de undersökta artiklarna ofta beskriver användarna som problematiska och de kategoriseras in i grupper som tilldelas stereotypa egenskaper. Framförallt är

det kategorier som benämns med begrepp som ”ungdomar” och ”invandrare”. Kategorier som framställs som i stort behov av biblioteksverksamheter, och svåra att nå ut till, men när de väl är på plats på biblioteket, så kopplas de ofta till negativa handlingar, som att de stör ordningen eller beter sig på andra oönskade sätt (Hedemark & Hedman, 2002).

Folkbibliotekets fysiska placering

I Dan Anderssons avhandling ”Folkbibliotek makt och disciplinering” (2009) beskriver han hur tankarna om att biblioteket ska finnas där människorna finns egentligen inte är några nya eller omvälvande idéer. Andersson beskriver i stället att det funnits en medvetenhet om betydelsen av bibliotekets placering under hela folkbibliotekets historia. Redan under 1910- och 1920-talet gav man uttryck för att folkbiblioteken skulle placeras på en plats i kommunen, där många kommuninvånare rörde sig i vardagslivet. Vad som förändrats är i stället var och i vilket sammanhang folkbiblioteken placeras. I början av 1900-talet var det vid postkontoret, sockenstugan eller kyrkan. Under 1940- och 1950-talen vid kommunhuset eller järnvägsstationen. I slutet av 1900-talet började man placera biblioteken i ortens centrum, gärna på en huvudgata eller intill ett köpcentrum. Tanken bakom den centrala placeringen har inte bara att göra med att det ska vara bekvämt för samhällsmedborgaren, utan det har helt enkelt även betraktats som ett sätt att få fler besök till biblioteket. Om invånarna enkelt och utan specifika ansträngningar kunde ta del av bibliotekets service skulle detta gynna biblioteksverksamheten (Andersson, 2009; 136-137).

Observationer

Observationerna utfördes under fem dagar på Garaget och fyra dagar på Högdalens bibliotek. På grund av att lokalerna ser annorlunda ut, så blev förutsättningarna för observationerna olika på Garaget respektive Högdalens bibliotek. Garaget består i stort sett av en enda stor öppen lokal, till stor del kan man från en plats i lokalen överblicka det mesta av vad som pågår i lokalen. Högdalens bibliotek är däremot uppdelad i flera skilda rum, vilket inte gjorde det möjligt att från en position få en övergripande bild av vad som skedde. Under observationerna av Högdalen valde jag därför att röra mig mellan olika delar av lokalerna för att fånga olika aktiviteter. En annan skillnad emellan undersökningsplatserna är att jag är bosatt i Malmö där Garaget ligger, vilket innebär att jag kunde sträcka ut datainsamlingen på Garaget över ett par veckors tid. När det gäller Högdalens bibliotek, som ligger i Stockholm, så fick jag göra all datainsamling under de fyra dagar jag hade till mitt förfogande i Stockholm.

Garaget i Malmö

Det rumsliga

Garaget är en före detta garage- och verkstadsbyggnad från början av 1900-talet. Den består av ett stort kvadratisk rum med sex-sju meters takhöjd. Lokalen har flera höga fönster, från golv till tak som ger ett ordentligt ljusinsläpp. Bortsett från toaletterna, en del av lokalen där det finns kopiatorer och personalutrymme med kontor och kök, ryms all verksamhet i en och samma öppna kvadratiska yta.¹

Det finns ”rum i rummet”, man kan se det lite som det är uppdelat i fyra delar. Vi sidan av ingången finns en rektangulär del där man valt att lägga ett parkettgolv, vilket bryter mot det övriga golvet som är av cement. Det rektangulära parkettgolvet skapar en slags scen i rummet. Den här delen av rummet kan även avskämmas med hjälp av skärmar i samband med till exempel möten, danssuppvisningar eller teaterföreställningar. I annan del av rummet är de flesta av Garagets bokhyllor placerade, och även låne- och återlämningsautomaten. Innerst inne av denna del finns soffor, leksaker och böcker som är riktade mot barn. Böckerna är inte placerade enligt SAB-systemet, utan efter teman som snarare motsvarar hur böcker brukar sorteras hos bokhandlare, till exempel ”Geografi/historia/samhälle/religion/filosofi”. I anknytning till detta finns en pysselverkstad, vilken innefattar ett stort arbetsbord och skåp med pysselmaterial, och här finns även en bokhylla med hobbyböcker. Pysselverkstaden kallas ”Amis pysselverkstad” och handleds av personal några timmar i veckan.

I lokalen finns sex sittgrupper, som består av olika typer av äldre sammetssoffor, fåtöljer och soffbord som står på tjocka, mjuka mattor. På borden finns små ljuslyktor

---

¹ Garagets fysiska rum har byggts om och förändrats efter att jag gjorde mina observationer våren 2011.

med värmeljus och på några soffor ligger äldre broderade kuddar. Runt om i lokalen finns även böcker till synes planlöst utplacerade, på soffbord, i fönsterkarmar och på element.

På olika ställen i rummet finns fyra datorplatser. Det finns även möjligheter att låna laptops och alla besökare kan fritt ta del av Garagets trådlösa nätverk.

Informationsdisken som är utgångspunkten för personalens arbete är beläget mitt emot ingången. Här utförs allt från skapandet av lånekort till försäljning av fika som består av hembakade kakor och billigt kaffe eller te som serveras i omaka koppar. Vid sidan av informationsdisken står ett bord med vatten i en tillbringare och glas, som är avsett för besökarna.

Första gången jag kom in på Garaget slås jag av att det spelas musik i lokalen. Just den gången var det Antony and the Johnsons – lugn och mjuk musik, men på en relativt hög volym.

Aktiviteter och användare

Garaget är öppet måndag till fredag. Det öppnar klockan tolv och stänger mellan fem och åtta på kvällen. Aktiviteterna och vilka som besöker Garaget förändrades under dagens gång, ett mönster som följs samtliga dagar jag var där och observerade. Fram till fyra-fem på eftermiddagen dominerades besökarna av barn mellan uppskattningsvis fyra till fjorton år. Det satt ofta i grupper om tre, fyra personer framför datorerna. De pratade och gjorde olika saker på Internet, lyssnade på musik, såg på barnprogram eller skrev. Många barn satt även i ”Amys pysselverkstad”, särskilt de yngsta barnen. Ofta satt barnen själva, men ibland pysslade de med personal från Garaget. Då och då kom det in föräldrar i lokalen, som tog fram material och pysslade med sina barn, eller så lät de barnen pyssla medan de själva utförde andra aktiviteter i lokalen. Antalet besökare som var samtidigt i lokalen varierade mellan 35 mitt på dagen, och framåt kvällen kunde det vara så få som runt fyra. Efter halvfyra på eftermiddagarna började de yngre besökarna ersättas av de äldre samt enstaka barn tillsammans med vuxna.

Den aktivitet som var mest frekvent, under öppettiden var användning av datorerna. De stationära var ständigt upptagna samt att det då och då även kom in personer som lånade laptops. Jag observerade även hur det under hela dagen med jämna mellanrum kom in besökare som lånade och återlämnade böcker. En aktivitet som visade sig vara vanligt förekommande, var att grupper med allt från tre till sex personer, kom för att utnyttja Garaget som möteslokal.

Det var en ganska hög ljudnivå i rummet. Musik blandades med prat, skratt och mobilsamtal. Under de dagar jag var på Garaget återkom flera besökare varje dag, de flesta av dessa var barn och unga. Dessa återkommande besökare verkade vana och hemtama och rörde sig avslappnat och obehindrat i rummet. Vissa kom in och pratade lite med personalen, hälsade på någon annan besökare, hämtade vatten från tillbringaren vid informationsdisken, köpte lite godis eller en kaka. Vissa gick ut i köket och lämnade disk eller hämtade något. Ibland kunde man höra någon i personalen säga åt

några barn att de skulle lugna ner sig, till exempel när några barn välte en stol. Barnen lugnade då ner sig och det hela kändes avslappnat och som att parterna kände varandra. Många av barnen sa hej då och tilltalade de i personalen med namn när de gick hem.

Personalen stod ofta i informationsdisken, då och då gick de runt i lokalen och ägnade tid åt bokuppsättning eller pratade med besökarna. Jag upplevde det som att det under de dagar jag var där, så fanns det mycket personal närvarande i lokalen. De hade tid att hjälpa besökarna på olika sätt. En eftermiddag satt hela personalgruppen i en soffgrupp mitt i lokalen och hade, vad jag uppfattade som, ett informellt möte som varade cirka en timme.

Det märktes att det finns ett stort intresse för Garagets verksamhet. Vid flertalet tillfällen såg jag personal visa runt mindre grupper i lokalen och även att de blev intervjuade i någon av soffgrupperna. Då personalen satt och arbetade i kontorsdelen, hade de nästan vid samtliga tillfällen dörrarna till sina kontor öppna. Jag såg dem ofta gå runt med bärbara telefoner och ibland satte de sig ner i någon av sofforna när de tog emot samtal. Några i personalgruppen förvarade sina cyklar inne i lokalen, så när de gick för dagen ledde de sina cyklar genom det stora rummet och ut genom huvudingången.

Runt om i rummet låg lappar med frågor som till exempel ”Vill du vara aktiv?” eller ”Vad tycker du om Garaget?”. Besökare som besvarade frågorna kunde lägga lapparna i en brevlåda som var uppsatt på en av väggarna. Vid ett tillfälle gick en av personalen runt och delade ut lappar och då blev även jag tillfrågad om jag hade lust att skriva något.

Högdalens bibliotek

Det rumsliga

Om man tar rulltrappan upp från tunnelbaneperrongen på Högdalens tunnelbanestation kommer man upp till tunnelbanestationens in- och utgångshall. Därifrån kan man ta en annan rulltrappa med vilken man förs direkt in i Högdalens bibliotek och den del av biblioteket som kallas ”loungen”.

Loungen är cirkelformad och en del av dess golv består av tjockt glas, vilket gör att man kan se rakt ner i tunnelbanans in- och utgångshall. Man kan alltså stå i loungen och se på de människor som rör sig på tunnelbanestationen och de i sin tur kan titta upp på de som befinner sig i bibliotekets lounge. Utformningen av loungen har skett i samarbete med en arkitektfirma, och möblerna i denna del av biblioteket är specialtillverkade för Högdalens bibliotek. De ska fungera som prototyper för att testa vad som skulle kunna användas på andra bibliotek, som har en tuff miljö och obemannat öppethållande. Loungen är indelad i tre delar. En ”tidskrifts-del” med två större bord med vardera fyra sittplatser och där finns även ett tidskriftsskåp, som kan låsas när loungen är obemannad. På den del av loungen där golvet består av glas, finns en ”datordel” med enkla pallar och väggfasta displayer. I denna del finns en mediejuke-

box², två pressdisplayer, två datorer med internetanslutning samt en återlämningsrobot. Den tredje delen av loungen är ”fikadelen” som består av en ganska lång väggfast soffa och en kaffeautomat.

Jag besökte Högdalens bibliotek i början av mars och då var det ganska kallt i loungen, vilket ger en känsla av att man varken är inomhus eller utomhus och att loungen är ett ”mellanrum” mellan tunnelbanan och ”själva biblioteket”.

Byggnaden som inrymmer biblioteket är på 850 kvm. Den är ganska högt belägen och har ett stort antal fönster, som bidrar till att lokalerna känns ljusa. Från biblioteket har man utsikt över Högdalens centrum och de höghus som dominerar den yttre miljön. Det är ganska lågt i tak. Soffor och fåtöljer i starka färger med mjuka former bryter mot de vita väggarna.

Det finns två ingångar till biblioteket. Det är, som jag nämnt tidigare, uppdelat i olika rum med olika funktioner. I det första rummet, innanför loungen, finns plats för en informationsdisk, där man också kan låna och återlämna böcker. I detta rum finns även några datorer som bibliotekets besökare kan använda. I det största rummet ryms en stor del av boksamlingen. I detta rum finns också flera läsplatser, som består av utplacerade fåtöljer. En del av detta rum är möblerat med rullbara bokhyllor och fåtöljer i en halvcirkel. Jag får veta att denna del är ommöblerbar för att man ska kunna skapa en scen vid till exempel författarbesök. Vidare finns ett rum med en avdelning för barn och unga. Det finns också ett rum som nästan helt upptas av stor sittmöbel, som kan beskrivas som en våningssoffa, som når ända upp till taket. I biblioteket finns också några mindre rum, som fungerar som studierum. Det finns få platser där flera personer kan sitta i grupp, de flesta sittplatser består av fåtöljer som är utplacerade med en eller några meter ifrån varandra.

Användare och aktiviteter

Biblioteket har öppet måndag till fredag mellan tio till nitton och lördag till söndag mellan tolv och fyra. De vanligaste aktiviteterna som besökarna på Högdalens bibliotek ägnar sig åt, under mina studier, är att sitta och läsa tidningar och tidskrifter samt att använda bibliotekets datorer. En ganska stor del av besökarna kommer också dit för att låna böcker.

Loungen är den mest frekvent besökta delen av biblioteket. Under de dagar jag var på Högdalens bibliotek satt där människor i varierande åldrar, men övervägande äldre personer. De flesta ägnade sig åt att läsa tidningar. En del satt i sofforna och pratade med varandra. Vid ett tillfälle gick jag förbi tre män som satt i en av de väggfasta sofforna och pratade. De bjöd in mig i samtalet och de berättade bland annat att de brukade sitta i loungen och titta ner genom glasgolvet på de människor som rörde sig nere i tunnelbanan. Det är även i dessa soffor besökarna sitter i om de köpt kaffe eller te i automaten.

---

² Mediejukeboxen är en form av digital utlåningsdisk, som gör det möjligt för användarna att via t.ex. en mobiltelefon eller ett usb-minne, ladda ner och låna digitalt material.

Det kommer en ganska jämn ström av människor till biblioteket under de dagar jag är där. I likhet med Garaget är där en överrepresentation av barn och unga, men dock inte lika markant som på Garaget. Det sitter ofta unga människor vid datorerna, som är upptagna en stor del av öppettiden. Det sitter också människor och läser i de flesta av de utplacerade fåtöjlerna. Dessa människor är ofta lite äldre, varav många verkar ha uppnått pensionsåldern.

Varje gång jag kommer in i det rum som rymmer barn- och ungdomsavdelningen är där en eller några vuxna med barn, som sitter och läser eller letar efter böcker.

I det ”stora bokrummet” ser jag ganska ofta personer som går och letar bland böckerna. Några gånger ser jag barn leka kurragömma bland bokhyllorna. Då och då ser jag biblioteksanställda som går runt med bokvagnar och sätter upp böcker eller hjälper besökare att hitta böcker. Trots att det är ganska mycket folk i lokalerna är det ganska lugnt och en relativt låg ljudnivå.

Intervjuer med verksamheternas användare

I detta avsnitt redovisas hur besökare på Garaget och Högdalens bibliotek beskriver hur de använder de respektive verksamheterna. Under intervjuerna utgick jag ifrån följande frågor: ”Hur ofta besöker du Garaget/Högdalens bibliotek?”, ”Varför går du till Garaget/Högdalens bibliotek?” samt ”Hur skulle du beskriva Garaget/Högdalens bibliotek om du skulle berätta om det för någon som inte varit där?”. I Högdalen använde jag vid vissa tillfällen även ytterligare en fråga, nämligen: ”Vad tycker du om att biblioteket ligger i tunnelbanestationen?”. Detta gjorde jag på grund av att flera av intervjupersonerna inte berörde att verksamheten låg i anslutning till tunnelbanan och jag var intresserad av att få veta vad de ansåg om detta.

Jag har utfört tjugo intervjuer med användare, tio på vardera verksamhet. Intervjuerna pågick mellan 5 och 30 minuter. När jag valde intervjupersoner eftersträvade jag att använda mig av personer som tillsammans skulle skapa ett representativt urval för verksamheten. Det vill säga att jag försökte skapa en spridning gällande tillhörighet till kategorier, såsom kön, etnicitet och ålder. Men givetvis finns det ingen statistisk representativitet i urvalet, och det var inte heller min ambition (Ehn & Löfgren, 1990:111).

När jag presenterar intervjuerna med användaren har jag gjort valet att använda mig av många citat. Även om intervjuerna med användarna följt en relativt fast form, så har jag inte varit ute efter att söka efter några kvantitativa resultat, utan det är deras berättelser, som är det intressanta för min undersökning

Användarna om Garaget

Hur ofta går du hit?

Hälften av de intervjuade berättade att det var första eller andra gången de besökte Garaget.

Jag är här för andra gången, men jag bor i närheten, kanske kommer det att bli oftare nu när jag hittat hit. (Intervjuperson 9)

Den andra hälften av de intervjuade uppgav att de besökte Garaget mellan några gånger i månaden och en gång i veckan. Två av de intervjuade uppgav att Garaget en viktig anledning till att de besökte Garaget var att de bodde i närheten, och att de därför spontant kunde titta in när de hade vägarna förbi.

Varför går du till Garaget?

De flesta av de intervjuade beskrev att de kom till Garaget för att använda datorerna eller för att sitta och läsa. I stort sätt alla intervjuade nämnde ordet ”böcker” eller ”tidningar”, att de läste på Garaget, lånade eller återlämnade böcker. Många beskrev även hur de beställde böcker från stadsbiblioteket, som de sedan lånade och återlämnade på Garaget. Hälften av de jag intervjuade hade varit på någon av verksamhetens

kvälls- eller helgaktiviteter. Så här beskrev några av användarna hur de använde Garaget;

Tittar runt på böcker, läser lite och så lämnar jag tillbaka böcker jag lånat här. (Intervjuperson 4)

Jag sitter här och läser och skriver, tar en fika, och kanske pratar med en vän eller så. Jag har varit här några gånger tidigare, på kvällsaktiviteter också, en dansföreställning och så en klädbyardag, kanske något mer. (Intervjuperson 10)

Jag jobbar med datorn, lämnar tillbaka böcker, lånar böcker. Ibland är det också aktiviteter för mig som jag går på, men inte så ofta, inte två gånger i månaden utan mer sällan. De flesta aktiviteterna är för barn, eller andra som kommer kanske från Kina eller andra länder, inte så många är för mig. Det är aktiviteter på kvällen, de jag går på. Men oftast går jag hit för att jobba med datorn, jag har ju dator och Internet hemma, men det är bra att gå hit när man är ute och har bråttom, ja, då använder jag datorn här. (Intervjuperson 2)

Jag kommer hit och tittar i tidningar då och då, även böcker men jag lånar inte här det gör jag på Stadsbiblioteket. Ibland händer det att jag fikar. Jag är väl här kanske en halvtimme i veckan. Jag bor ju inte i närheten vet du, jag går förbi här efter att jag varit och handlat på ÖB och de affärerna där borta. Detta här är inte mina kvarter. Jag bor borta på vid Slottsstaden. (Intervjuperson 3)

En person uppgav sociala anledningar till besöken på Garaget:

Jag sitter mycket hemma ensam, och så bor jag i närheten så jag tänkte jag skulle gå hit. (Intervjuperson 1)

En av användarna berättade att det inledningsvis hade varit svårt att förstå vad Garaget var för verksamhet.

Jag bor nära och kommer hit och tittar på nyinkomna böcker och beställer från Stadsbiblioteket. Så brukar jag sitta och läsa lite. Datorerna är ofta upptagna så jag brukar låna en laptop och sitta och surfa runt lite. Läser en del tidskrifter. Jag har även varit här på en utställning, som var på en helg. Jag var här för något år sedan för första gången, men då trodde jag inte att det var för alla, trodde det var för ungdomar, men så var det tvåårsjubileum, och jag råkade se inbjudan till det någonstans, och då fattade jag att det var för alla, sedan dess har jag kommit hit ganska ofta. (Intervjuperson 6)

Om du skulle beskriva Garaget för någon som inte varit här, vad skulle du säga då?

Den bild som framkommer ur intervjuerna när användarna besvarade denna fråga är positiv, i stort sett genomgående, i samtliga intervjuer. Ord som ”mysigt” och ”trivsamt” är återkommande. Även ordet ”bibliotek” nämns i nio av tio intervjuer.

Ja, ett bibliotek, sällskap, socialt för vuxna och barn. Nu när jag har kommit hit ska jag komma hit oftare, jag kan slappna av här och läsa fast att det är mycket människor runt omkring mig som hörs. (Intervjuperson 1)

Ett mysigt bibliotek med ytterligare aktiviteter och utbud. En dag ska jag ta med mig ett par byxor som jag kan lägga upp. Det är lite stöjigare här än på ett vanligt bibliotek med det är okej. Men musiken de har börjat med nu, det tycker jag inte om. Det kan du hälsa dom, att de borde sänka musiken! Jag ser det inte som ett bibliotek i första hand. (Intervjuperson 3)

Det ligger rätt så nära där jag bor, jag skulle säga att det är ett bibliotek som ligger nära, till de som bor här runt om på Sofielund och Möllan, det har ju inte funnits det förut. Jag skulle också säga att det är trevligt och mysigt, som ett förlängt vardagsrum, ja, hög mysighetsfaktor har det! Sen är det jättebra med fiket och personalen är väldigt hjälpsamma. (Intervjuperson 6)

Ett jättebra koncept. Ett bibliotek och allt möjligt tillsammans på samma plats, jättebra koncept. (Intervjuperson 7)

Det är typ ett originellt bibliotek, nyskapande. Det är trevligt. Ett garage med massa böcker i och en massa gamla sammetsmöbler. Som en blandning mellan ett bibliotek och en antikaffär. Så sitter man där och läser med folk i alla åldrar och etniciteter. (Intervjuperson 8)

Jag tycker det är ett mysigt ställe att sitta och fika på. Till de som har barn skulle jag säga att det är ett mysigt ställe där man kan ta med sig barnen och pyssla och läsa sagor. Jag tycker det är mysigt, det skulle jag säga, gå dit det är mysigt. (Intervjuperson 10)

En person menade att det var lite svårt att definiera vad Garaget egentligen är för verksamhet, och att det därför inte var helt enkelt att berätta för andra om Garaget.

Första gången jag gick hit, det var på en helg, när en vän till mig hade vernissage här, då fattade ju inte ens att det var ett bibliotek. Trodde att det var typ Myrorna. Men jag minns att jag la märke till att det fanns arabiska tidningar. Så jag skulle beskriva det som ett ställe där man kan läsa tidningar och ta en kaffe, typ. (Intervjuperson 9)

Av de intervjuade var det tre som kopplade verksamheten till det specifika område där Garaget är beläget och de människor som befolkar detta område.

I detta område behöver man något som detta, så man inte bara sitter hemma. Man behöver möta andra människor. Vara med om något fysiskt, mötas fysiskt. Det är bra för barn också, som ett fritids. Man kan lämna sitt barn här och det känns som att man inte behöver oroa sig. Nu har jag inga små barn, men hade jag det skulle det kännas tryggt att lämna dem här. (Intervjuperson 2)

Det är bra för barn och ungdomar, och också för vuxna. Det är en bra och trivsamt miljö. Jag trivs här och det är bra för gemenskap, det är människor med empati som är här. (Intervjuperson 4)

Det är mycket invandrarbarn här, det är väl bra som värmestuga, men jag ser inte att de träffar några gammalsvenska barn, det kan inte var ett integrationsprojekt detta, det tror jag inte. Det finns mycket framförallt tidningar på invandrarspråk. Sen tror jag att det är vissa från kommunen som kommer hit och har sammanträden, från till exempel socialförvaltningen. (Intervjuperson 3)

Trots de övervägande positiva beskrivningarna av verksamheten uppkom även vissa negativa, som framförallt handlade om mediebeståndet.

Det är mycket personal här, vet du hur de fått pengar? Det är ovanligt mycket folk här i dag, ibland är det fyra personer och lika många personal, jag är gammal ekonom, alltså det funkar inte i längden, de måste ha EU-bidrag eller något. Sen tycker jag att de har ganska korta öppettider, jag tycker att bibliotek ska vara öppet till klockan 20, minst. Sen borde det ju vara mer böcker här, det är väl bara

3000 stycken kanske, skulle jag säga uppskattningsvis, det är lite lite, jag menar det finns ju plats för det. (Intervjuperson 3)

Jag lånar inte egentligen böcker de har här, utan kollar på de som kommit in de senaste 14 dagarna, annars beställer jag från Stadsbiblioteket. Men jag skulle säga att man kan låna böcker här, och gör andra saker också. Men jag tycker att de borde ta in flera böcker. (Intervjuperson 6)

Användarna om Högdalens bibliotek

Hur ofta går du hit?

Åtta av de tio intervjuade uppgav att de besökte Högdalens bibliotek mellan någon gång i månaden och flera gånger i veckan.

Nu under vintern går jag hit kanske var fjortonde dag. Annars är det inte så ofta. (Intervjuperson 11)

Är här en gång i veckan, det blir ofta på helgerna jag går hit. (Intervjuperson 15)

För två av de intervjuade var det första respektive andra gången de besökte verksamheten då jag intervjuade dem.

Varför går du till Högdalens bibliotek?

Samtliga intervjuade uppgav att de lånade eller läste böcker när de besökte verksamheten. Ungefär hälften av dem uppgav även sociala faktorer som en anledning till att de besökte verksamheten.

Antingen läser jag en tidning eller en bok, dricker kaffe, jag tar det lugnt. (Intervjuperson 13)

Kollar mejl, kollar efter böcker, jag lånar mer och mer, ja det är nog mest ljudböcker. Jag går ofta upp hit om jag sitter och väntar på en kompis, som jag gör nu, för att fördriva tiden. (Intervjuperson 15)

Jag sitter och läser, det är inte alltid jag lånar, kanske läser jag en tidning, ibland. Sitter några timmar, ibland kanske jag pratar lite med någon. (Intervjuperson 16)

Läser lite, sitter och kollar på folk som kommer in från stan [intervjupersonen sitter i loungen], kollar efter min kompis. Man kan vinka till dom som går förbi [skrattar]. Ibland frågar jag en tjej som jobbar här om hjälp. (Intervjuperson 10)

Om du skulle beskriva Högdalens bibliotek till någon som inte varit här, vad skulle du säga då?

Intervjupersonerna valde på denna fråga att beskriva verksamhetens rumsliga karaktär, och ofta med positivt laddade ord som ”ljus”, ”nytt” och ”fräscht”. Flera nämnde öppettiderna för verksamheten, men ingen av intervjupersonerna valde att involvera någon typ av aktivitet i sin beskrivning.

Jag gillade mer det förra biblioteket, det var lättare att hitta i där. Men det här är ljusare och finare lokaler, och det tycker jag om. (Intervjuperson 11)

Det är lite speciellt, den första delen är lite som ute fast det är inne, inte så mysigt och lite kallt, men jätte bra om man kommer med ett tåg och behöver vänta. Jag saknar fler studieplatser ute i biblioteksrummet. Jag skulle nog vilja beskriva det som ett vanligt bibliotek, fast det ligger i tunnelbanan. (Intervjuperson 12)

Det är helt nyplanerat, nytt och fräscht. Att det ligger i tunnelbanan och har bra öppettider, det gillar jag. Framförallt att det även är öppet på helgen. Det har ett bra sortiment, eller vad heter det, bokbestånd. Det är lätt att få nyheterna och de har en bra Barn- och ungdomsavdelning. Framförallt tycker jag att öppettiderna är jätte bra, där jag bor har biblioteket dåliga öppettider, så jag åker hit i stället och lånar här. Det kan vara svårt annars att hinna när man har heltids jobb och ungar. (Intervjuperson 14)

Det är trevligt och öppet, jag tycker att det är lite trevligare än det andra. Kanske lite mindre böcker får jag för mig. (Intervjuperson 16)

Även i beskrivningen av verksamheten var det några av de intervjuade som lyfte fram bibliotekets sociala funktioner.

Jag kan rekommendera att gå hit, det är trevligt, man kan sitta här i soffan och snacka lite med folk, ja, fördriva tiden. (Intervjuperson 18)

Asså, det är lugnt, man kan ta det lugnt, det är tyst. Man kan ta det lugnt, slappna av komma ut från huset, komma hemifrån liksom. Det behöver jag, här kan jag ha det bra och vara för mig själv. (Intervjuperson 13)

Att Högdalens bibliotek hade förändrats till ett T-banebibliotek var inget som intervjupersonerna lade någon större vikt vid. För hälften av de intervjuade var detta tämligen ointressant, medan den andra hälften såg det som något positivt för verksamheten.

Jag tycker inte att det är något speciellt. Jag är helt likgiltig, jag tycker det är svårt att hitta hit, jag tror inte att det har någon betydelse för någon, går man till biblioteket så gör man det oavsett var det ligger. (Intervjuperson 11)

Jag brukade gå till det förra biblioteket också, det spelar ingen roll att det ligger i tunnelbanan, det är samma sak. (Intervjuperson 13)

Jag gillar att det ligger i tunnelbanan och att det är så nära centrum. Det är lättare att hitta hit och komma hit och gillar jag att denna lokal har så fin utsikt, den ligger så högt upp. (Intervjuperson 15)

Jag är varken för eller mot att det ligger i tunnelbanan, jag tycker innehållet är viktigast, men för andra kan det nog vara smart och bra. (Intervjuperson 17)

En intervjuad var positiv till de nya lokalerna, men uttryckte även en oro för den kommande utvecklingen.

Det är skitballt, det är det bästa biblioteket! Bra att det ligger i tunnelbanan. Men jag är orolig för att de som äger centrum ska börja höja hyrorna på lokalen, så de inte har råd och vara kvar, då försvinner ju bibliotek och så kan de ha affärer här i stället, jag tror det kommer att bli så om några år. Det känns inte bra, det är lite läskigt. (Intervjuperson 20)

Intervjuer med personal på verksamheterna

I detta kapitel redovisas de intervjuer som jag utfört med de anställda vid de två verksamheterna. Jag har utfört fyra intervjuer, två på vardera verksamhet. Jag valde att intervjua en person i chefsposition och en person som ingick i den dagliga verksamheten.

Två av intervjuerna gjordes per telefon och var cirka 30 minuter långa. De andra två personerna träffade jag och dessa intervjuer tog cirka 60 minuter vardera. Samtliga intervjuer spelades in.

Intervjuerna var semistrukturerade och intervjupersonerna fick därför möjlighet att berätta relativt fritt kring de olika teman som jag hade förberett utifrån mina forskningsfrågor. Jag kommer i redovisningen av intervjuerna att dela in dem under rubriker som är kopplade till mina forskningsfrågor som i förhållande till personalen är följande: ”Hur förhåller sig Garaget/ Högdalens bibliotek till begreppet folkbibliotek?” och ”Hur förhåller sig Garaget/ Högdalens bibliotek till begreppet användare?”

Garaget och folkbiblioteket

Det första temat som jag tog upp intervjuerna med intervjupersonerna handlade om hur Garaget förhöll sig till begreppet folkbibliotek. Båda intervjupersonerna uppehöll sig en hel del vid vad de ansåg att folkbiblioteket som begrepp innebar. De menade att det ofta tyngdes ner av gamla traditioner och föreställningar om hur ett bibliotek ska se ut, användas och organiseras. De ansåg att dessa föreställningar kunde de se att både beslutsfattare, bibliotekspersonal och användare/icke användare var bärare av. Intervjupersonerna menade att detta kunde leda till att vissa grupper i samhället utesluts. Till exempel sa Intervjuperson A följande:

Biblioteket är ändå väldigt traditionellt och liksom tyngt av traditioner och vi vet ju att det här stora Stadsbiblioteket inte är så jättelätt att närma sig om man inte är kulturvan eller biblioteksvan, så vi har mycket att jobba med i det för att nå nya grupper... Det är mer odramatiskt att gå in på ett ställe som Garaget, som är nytt för alla. Det finns ingen tradition kring det och man känner att man kan påverka och det syns påtagligt att man kan påverka.

De menar att dessa föreställningar skapar en verksamhet med en miljö där bara vissa känner sig ”hemma” eller välkomna. Vilket innebär att folkbiblioteket misslyckas med sitt uppdrag att ”finnas för alla”. Intervjupersonerna beskriver olika anledningar till denna situation. Intervjuperson B beskriver SAB-systemet som en annan orsak.

Biblioteket kan ses som en skyddad verkstad för bibliotekarien egentligen. Det är uppbyggt för att det ska vara bekvämt för de som jobbar där, och det tror jag är ett hundra år gammalt arv. Då var det fullständigt givet att man inte ifrågasatte auktoriteter. Doktorn var doktor och bibliotekarien var bibliotekarie. En annan sak som har med det här att göra är sorteringen efter SAB-systemet. Försök att

förklara det för en människa som inte har varit på ett bibliotek någon gång tidigare, så visas det snabbt hur orimligt det är. Det visar hur absurt det är att det första som möter en besökare på ett bibliotek är vårt system som vi använder för att sortera i katalogen. Det tror jag inte på. Vi använder visserligen SAB-systemet för att underlätta för personalen, men utåt måste vi göra det mycket mera bekvämt för besökarna, då är det något helt annat som gäller.

Intervjuperson B menar att det finns en ambivalens i folkbiblioteksverksamheten. Samtidigt som den har djupa traditioner, så finns det även något osäkert och ängsligt i verksamheten. Intervjuperson B anser detta vara sprunget ur något den beskriver som ”en väldigt klen bibliotekslag”. Lagen är formulerad så att det blir svårt att veta vad som är rätt eller fel, vilket intervjuperson B menar innebär att ”man famlar i mörkret när man ska göra en utveckling av folkbiblioteket”.

Både intervjupersonerna menar dock att Garaget inte är färgad eller nedtyngd av denna problematik, som kan ses i det traditionella folkbiblioteket. Intervjuperson A beskriver att en av anledningarna till detta är att Garaget är en rik arrangemangsverksamhet och föränderlig lokal vilket innebär att det är blir möjligt att de når grupper som annars inte brukar använda sig av bibliotek. Intervjuperson A säger att de valt att i de tidigare diskussionerna kring skapandet av Garaget beskrivit verksamheten som att det skulle fungera som en ”kuliss” genom att när användare kommer till Garaget för att delta i ett arrangemang, som en klädbyttardag eller i pysselverksamheten, så får de även en möjlighet att ta del av litteraturen som finns tillgänglig i lokalen.

Jag brukar ibland bli anklagad för att jag inte gillar bibliotek, att jag skulle motverka bibliotek, men det handlar verkligen inte om det. Det handlar om att göra det begripligt för våra gäster. Man ska helst komma in här utan att ha tänkt att man skulle gå till ett bibliotek, utan man kommer in här för att man är nyfiken på vad som händer, upptäcka att det också är ett bibliotek och kunna begripa hur det fungerar på en gång även om det är första gången man ser ett bibliotek. (Intervjuperson B)

Intervjuperson A betonar att Garaget är en mötesplats som är skapad utifrån brukarmedverkan. Då det är användarnas önskemål som ska forma både arrangemang och medieinköp. Intervjuperson 1 säger att personalen inte ska driva på brukarna i denna process, utan de ska invänta brukarnas önskemål. De återkommer till den processdialog med användarna som är och varit central i utvecklingen av Garaget. De menar att det är i denna process, som skapar Garagets värdegrund. Det är också denna process som, enligt intervjuperson B, gör det möjligt för Garaget att inte påverkas av samma problematik i förhållande till bibliotekslagen som det traditionella folkbiblioteket lider av. Intervjuperson B menar att dialogprocessen medför att deras värdegrund är skapad utifrån användarnas perspektiv och inte av de som driver verksamheten, så därför kan de känna sig trygga i att de driver en verksamhet för användarna.

När intervjupersonerna beskriver hur deras verksamhet skiljer sig mot traditionella folkbibliotek så betonar de också ofta att Garaget är flexibelt och ständigt redo för utveckling och förändring.

Garagets identitet och verklighet ser olika ut nästan månad för månad, även om det är i det lilla, lilla formatet, när det ändras under så kort tid. Men om man ser

från år till år har det skett jätteförändringar i hur det har fungerat och det beror jättemycket på vilka som kommit hit och hur de har använt oss, kanske vad har för intressen. (Intervjuperson B)

Intervjupersonerna lyfter också fram Garagets lednings- och organisationsformer, som en viktig komponent i att kunna vara en föränderlig verksamhet och skapa nya arbetsformer för att möta sina användare.

Och det är ju det, tack vara att det är ett projekt, med så många förvaltningar involverade, så tror jag att man har haft möjlighet att göra det vi gjort. (Intervjuperson A)

Intervjuperson två nämner också att Garagets styrgrupp haft förtroende för både personalen på garaget och dialogprocessen med användarna.

Vår styrgrupp och våra personalansvariga och resursgrupp har så långt haft förtroende för dialogprocessen och också haft så mycket förtroende för oss som personalgrupp och låtit oss jobba. De har låtit det ta tid, låtit det få vara så som det är och att vi inte kan redovisa exakt när och var saker kommer att hända och så vidare, utan de förstår att det är en process. Den styrkan och modet och tålamodet finns hos dem som styr och ger oss pengar. Det är en grundförutsättning och att dom också så konsekvent har varit sanna mot dialogprocessen och inte har ryckt i någon handbroms eller blivit besvikna eller svikit överhuvudtaget.

Båda intervjupersonerna menar att skapandet av Garaget har inneburit att man kunnat realisera en verksamhet som fungerar som ett folkbibliotek, men som inte är belastad med folkbibliotekets ”tunga traditioner”. Samtidigt så beskriver intervjuperson B att det inte är så enkelt att ”det traditionella folkbiblioteket är passé och uteslutande” och att det endast är verksamheter som Garaget som samhället behöver.

Sen är det ju ändå så att man kan ju säga att ett av Garagets ben står i den traditionella biblioteksverksamheten där allting är ganska stabilt. Hade inte det funnits hade man ju inte kunnat röra det andra benet lika fritt. Det är därför väldigt viktigt att komma ihåg att det här inte är ett alternativ som ska byta ut det befintliga bibliotekssystemet på något vis. Garaget ska komplicera, fungera som spegel och utveckling och inspiration i förhållande till det traditionella biblioteket. Så det är en slags korsbefruktnings. Vi kan inte existera utan dom och samtidigt kan verksamheter som Garaget underlätta väldigt mycket för traditionella bibliotek att utvecklas.

Intervjuperson B diskuterar laddningen i begreppet folkbibliotek och vad det kan innebära för användarna:

Folkbiblioteket både njuter och lider av att ha ett urstarkt varumärke, för nästan alla tycker att bibliotek är bra, även om man det inte är så många som har lånekort. Av de nittiofem procent som tycker att bibliotek är bra så kanske tjugo procent faktiskt går på bibliotek. Det finns en ganska stor del i vårt samhälle som tycker att bibliotek är någonting som är jättebra för dem som behöver det, men som själv inte tycker att de behöver det. Så det finns en relevansproblematik. Många tycker att biblioteket är någonting bra, men att det är orelevant för dem själva. Det är ett problem. Risken finns att vi bara blir ett tomt populärt hus....

Intervjuperson B menar att folkbiblioteket brister i sin kommunikation med besökare och människor överlag i samhället och att folkbiblioteket under en lång tid åtnjutit tryggheten i det stora varumärket ”biblioteket”, vilket inneburit att folkbiblioteket har stannat upp i sin utveckling. Det finns en risk i att alla i samhället, som är användare och icke-användare, ser det som en viktig och bra verksamhet oavsett vad de egentligen gör.

Det kände jag instinktivt att om vi håller på att börja nischas biblioteket alldeles för tydligt på Garaget så blir det också en sådan barriär för människor att inte komma hit. Inte för att någon tycker det är dåligt, men de kanske inte kommer att komma hit ändå, utan de kanske tänker åh, ett bibliotek, här i vårt område, vad bra och vad skönt för dom som behöver det. (Intervjuperson B)

Garaget och användarna

Under intervjuerna med företrädarna för Garaget framställer de användarna och användarnas inflytande som en central del i deras verksamhet, vilket också visar sig i att de ofta återkommer till den så kallade dialogprocessen, som de beskriver som en viktig grund för Garagets verksamhet. De betonar vikten av att på olika sätt ha en dialog med användarna för att förstå deras behov och på vilket sätt just de kan få användning av eller vill använda Garaget. Intervjuperson A beskriver även att det är viktigt att ta del av och analysera vad det är för människor som är bosatta i den stadsdel där verksamheten ligger i.

Ja, man tittar ju framförallt på befolkningsunderlaget och vad det är för idéer, vad är det för sysselsättning, vad är det för aktiviteter som pågår här. Var kommer människorna ifrån? Vi vet ju att vanlig svensk, skandinavisk, nordisk eller amerikansk folkbibliotekstradition finns ju inte i Afghanistan eller Palestina eller Somalia, som många kommer ifrån. Då måste man ju börja med att tala om vad vi är för någonting. Här kan man låna böcker gratis, här registreras man inte. Vi säger vad vill du ha? Vi lyssnar på dig. (Intervjuperson A)

Jag undrar hur dialogprocessen ser ut i den dagliga verksamheten. Intervjuperson B beskriver att användarna egentligen bara behöver komma in på Garaget, så förstår de vad de måste göra. Genom att användaren visar sig och kanske sina behov, så kan de forma verksamheten efter detta. Sen finns det många användare som skickar mejl, gör inlägg på Garagets hemsida eller ringer. Personalen lägger också ut lappar i lokalen och gör användarenkäter där de kan få en bild av vad användarna efterfrågar. Då och då går även personalen ut och sätter sig bland de besökare som återkommer och försöker föra en diskussion med dem kring verksamheten. Intervjuperson B berättar:

Vår värdegrund säger att vi ska finnas till för alla, och vara så tillgängliga som möjligt. Vi som arbetar här är alltså ansvariga för att vara så tillgängliga för så mycket och många som är möjligt. Det gör ju också att vi har ett aktivt ansvar att bredda målgrupperna ifall det är så att det blir väldigt nischat vilka som kommer hit. Så ser logiken ut runt vårt målgruppstänkande. Vi spenderar mycket tid på dem som kommer hit och ger dem väldigt mycket plats. Samtidigt ser vi när de är här, vilka som inte är här och dom ser vi till att fånga in. Åtminstone ge dem möjligheten att komma hit genom att de ska få känna till att vi finns.

Intervjupersonerna menar alltså att Garaget är präglad av de personer som använder det, men att de också har ett ansvar för de som ännu inte upptäckt eller använder Garaget.

Men vi är ju väldigt dåliga på att komma ut till vart människor är, vi är ju väldigt trygga i vår egen lilla värld, och jag tror att vi kan, alltså det är ju ett förhållningssätt man måste ha om man ska jobba på ett sådant här ställe att människor kommer närmare in på en och man måste fatta egna beslut och man måste våga ta ett steg ut i det okända. (Intervjuperson A)

En viktig anledning till att garaget lyckats involvera och engagera användarna i Garagets verksamhet är, enligt intervjuperson A, att de som arbetar på Garaget är personer som är intresserade av och vill vara nära de människor som använder verksamheten. Intervjuperson B kommer in på samma spår och menar att de som anställts i projektet är personer som vill arbeta annorlunda, och därför har de inte i första hand sökt personer med biblioteksutbildning, utan personer som de anser kan fungera väl i verksamheten.

Högdalens bibliotek och folkbiblioteket

Både intervjuperson C och D påpekar att Högdalens bibliotek är ett folkbibliotek. Intervjuperson C berättar verksamhet i Högdalen är specifik tillsammans med de två andra T-banebiblioteken, genom deras placering i anknäring till tunnelbanan, men själva organisationen ser ut som på andra biblioteksfilialer i Stockholm stad.

Det skedde dock en omorganisering av biblioteksverksamheterna i Stockholms stad för ett par år sedan. Stockholms stads bibliotek har nu en struktur som kallas "Bibliotek i rörelse", där personalen på biblioteken är uppdelade i tre grupper med namnen "Möta", "Lära" och "Läsa". Intervjuperson D beskriver organisationen som att det kan ses som att grupperna är de ben som verksamheten står på. De olika grupperna har olika ansvarsområden. Intervjuperson D ingår i gruppen "Möta" och deras ansvar är bland annat lokaler och inköp av medier.

Det som kanske kan ses som det mest annorlunda med den nya organisationen är att personalen inte har ett specifikt bibliotek som sin arbetsplats, utan de tillhör vanligtvis tre olika bibliotek, som de jobbar på under olika dagar i veckan.

Ja, så ser det ut. Så vi är ju inte en, ett arbetsteam som jobbar här varje dag, alltså en hel arbetsgrupp. Vi är ju på olika ställen varje dag. Så ser det ut. Bibliotek i rörelse. (Intervjuperson D)

Intervjuperson D säger att de vanligtvis är sex personal i grunden på Högdalens bibliotek, med minst två i yttre tjänst och så finns det en heltidsanställd person som alltid är på samma bibliotek "som liksom ska hålla ihop det här".

Intervjuperson D berättar att omorganisationen inte endast innebär att personalen har olika bibliotek som sina arbetsplatser, utan att den har även inneburit en förändring av deras arbetsuppgifter.

Alla arbetar med allt kan man säga. För vi har ju ingen uppdelning på bibliotekarier och assistenter och vaktmästare, utan alla gör ju allt. Men det är ju som sagt, det är uppdelat på lära, läsa, möta. Det är ju också det nya i den här organisationen att vi alla delar, assistenterna gör bibliotekariejobb nu och bibliotekarierna gör assistentjobb. Så alla sköter om allting. Men så blir det ju att några kan ju mer och sådär. (Intervjuperson D)

Intervjuperson D anser att mycket har förändrats på senare år på folkbiblioteken och att det förs mycket diskussioner i bibliotekssfären och i samhället om hur ett folkbibliotek ska se ut och fungera.

Det här med om man ska få äta mat på biblioteket och ska man få ta in sina sparkcyklar och ska man få prata i mobiltelefoner, att det blir en väldig röra. Jag menar tänk för tjugo år sen. På huvudbiblioteket nu där tar man alltså in bemanningsföretag, det gör vi här också, vi har ju jour själva också. Och nu kan det vara så att bibliotekarier som har jobbat i många, många år dom står i uppackningen och packar upp böcker, medan det sitter folk från bemanningsföretag i informationsdiskarna. (Intervjuperson D)

Enligt Intervjuperson D finns det risker med den nya arbetssituationen, inte minst att det kan leda till en försämrad kvalitet i verksamheten.

Nu gör ju vi allting här också, men mindre än på små bibliotek där man gör allt. Men när man kommer in på HB så ser man bibliotekarier som har jobbat i trettio år som står och packar upp blåa lådor med böcker, så sitter någon okänd uppe i en disk och inte vet någonting och i salar där har det varit jättesvårt, där det har tagit flera år att lära sig beståndet och kanske konst och vad det är. Man fick ju knappt svara som assistent vart toaletten låg på biblioteket när jag började på åttiotalet. Det var stenhårt och det var ju tokigt på sitt vis kanske, men nu tycker jag nog nästan att det har vänt åt andra hållet faktiskt, i alla fall här uppe. Lite mer ordning skulle jag vilja ha. (Intervjuperson D)

Intervjuperson C beskriver Högdalens bibliotek som att det på många sätt fungera som ett vanligt folkbibliotek. De erbjuder till exempel aktiviteter som barnverksamheter och skolklassbesök precis som de gjort innan de blev ett T-banebibliotek. Det som, enligt intervjuperson C, kan ses som en tydlig skillnad i förhållande till det ”traditionella folkbiblioteket” är placeringen i tunnelbanan och att de har mer självutlåning och pressdisplayer i loungen.

Det är väl inte så unikt i dagens moderna bibliotek heller att man har den här typen av entréer eller massa andra datorer och caféer och så här. Men det unika är väl det här med placering då som gör att det blir väldigt tillgängligt. (Intervjuperson C)

Intervjuperson D menar också att Högdalens bibliotek, trots placeringen har många likheter med hur andra folkbibliotek ser ut idag.

Det här biblioteket speglar nog lite grann av hur biblioteket ser ut, hur liksom folkbiblioteket ser ut idag, det är en liten digital del, det finns lite digitala möjligheter. Men det är inte det som dominerar utan det är det traditionella pappersbiblioteket med blandad litteratur. Så jag tror det speglar biblioteket, hur modernt det är idag, det här biblioteket. (Intervjuperson D)

Intervjuperson D lyfter dock fram ytterligare en aspekt, som skiljer Högdalens bibliotek från traditionella folkbibliotek.

Det blev lanserade som något nytt. Det ska vara någon slags landningsplats mellan arbete och hemmet. (Intervjuperson D)

Intervjuperson D berättar att tanken har varit att verksamheten ska vara öppen, men obemannad, mellan sju och tio på morgonen. Då är det meningen att användarna ska kunna surfa, nätlåna genom att logga in på sina lånekonton, i den så kallade Loungen. Enligt intervjuperson D så kan man se planerna kring Loungen, som ett uttryck för de förändringar som håller på att ske med folkbiblioteken.

Jag menar det här speglar den nya utvecklingen. Sen tänker jag mig såhär att om tio eller femton eller om tjugo år, då kanske det är loungen som är det dominerande och sen finns det en liten hörna med lite referenslitteratur i papper, lite klenoder, och så här då kanske, det kan bli så. Där det sitter en person, det kanske sitter en skicklig datatekniker och en bibliotekarie eller sådär, inte vet jag. Det kan bli så. (Intervjuperson D)

När intervjuerna görs har Högdalens bibliotek varit öppet i ett år, men Loungen har, som nämns tidigare, ännu inte kunnat hållas öppen obemannat, på grund av att verksamheten inte fått godkänt att använda övervakningskameror. Intervjuperson C berättar att det för närvarande inte går att säga vad som kommer att hända med loungen, man kanske kan den börja användas som planerat under den kommande sommar eller hösten.

Intervjuperson D återkommer flera gånger till att det skett stora förändringar inom bibliotekssfären, både vad det gäller hur biblioteken förhåller sig till användarna och hur användarna förväntas använda biblioteken, och att Högdalens bibliotek är en del av denna utveckling.

När man bygger nu, jag menar som det nya i Bredäng, där har man satt in spelkonsoler och man har mediejukebox och så vidare. Så alla nya bibliotek som byggs dom blir ju modernare, ganska tydligt egentligen tycker jag. Förut var det ju mer en lokal, var ska vi ställa böckerna någonstans? Men idag är det var ska vi ha mediejukeboxen, var ska vi ha pressdisplayen eller var ska vi ha datorerna? Så det är ju det som har hänt. Och här har man dragit det så långt att man har en lounge, alltså ett särskilt rum som ska vara obemannat i tre timmar där man ändå kan få ta del av böcker och ljudböcker och filmer och tidningar från hela världen och så vidare. Jag tror att det är så biblioteket ser ut idag. Och det speglar, Högdalen speglar ju det. Ligger liksom i framkant där. (Intervjuperson D)

Enligt intervjuperson C står folkbiblioteket idag i ett läge där de letar efter en tydligare roll i ett samhälle som förändrats i en rad avseenden på senare år. Men intervjuperson C menar att folkbiblioteket kan spela en viktig roll i samhället i framtiden.

Biblioteken är väl i någon sorts skärningspunkt här på något sätt, så man kanske letar lite grann efter framtida identiteter, det är ju ganska stora förändringar som har skett det sista decenniet då framför allt med tekniken och internet och allt detta som ju har påverkat biblioteken ganska mycket. Och det kommer det säkert att göra ännu mer för det fortsätter ju utvecklingen med framför allt kanske på mediesidan med mer digitala medier och nedladdning och läsplattor och sånt

där, så man måste förhålla till sig när man planerar för framtiden... Man ser ju biblioteken som en väldigt viktig samling, eller arena, mötesplats för invånarna i lokalsamhället. Jag tror att dom är väldigt viktiga biblioteken, särskilt ute i förorterna, och att det är viktigt att dom får vara kvar, i alla fall dom flesta, och märkas på olika sätt. (Intervjuperson C)

Högdalens bibliotek och användarna

Besöken har ökat på Högdalens bibliotek sedan det öppnade sin verksamhet i tunnelbanan, dock har inte utlåningen av böcker ökat. När intervjuperson D resonerar kring vad verksamhetens placering i tunnelbanan inneburit för användarna, så säger han:

Folk betalar skatt och det är ju en, det ska vara tillgängligt för folk, för alla. Då lägger man dom så nära folk som möjligt kan man säga. Fast dom som åker Rolls Royce och sådär dom kommer ju aldrig hit. Dom åker ju inte tunnelbana liksom, så då missar vi ju... Men det är väl tunnelbanefolk liksom. Många åker tunnelbana, så vi når ju väldigt många naturligtvis. (Intervjuperson D)

Intervjuperson D berättar också att det skett förändringar när det gäller vilka grupper som kommer till verksamheten, och att detta fått betydelse för innehållet i biblioteksverksamheten.

Vad som har hänt är ju liksom att det är ju väldigt mycket bredare spektra av folk som kommer till bibliotek. Det kommer ju mycket barn och ungdomar från skolan och sådär. Det har ju gått ner väldigt mycket i åldern tycker jag att man besöker, och det är ju mycket invandrade, många olika språk. Och det har ju också förändrats under många år nu att vi måste ju ha annan litteratur då. På olika språk, det är ju mycket språkkurser och sånt här. /---/ Ja det är väl lite mer högljutt alltså, för att det kommer ju in kanske lite mer folk som egentligen kanske inte har gått till biblioteket tidigare som går in för att det är en lokal, som kanske går in för att värma sig, så lite mer mötesplats har det blivit om man säger så. Eftersom vi har en liten soffa och kaffe och... Det fanns ju i och för sig före, men det har ju blivit... Jag menar förut låg det lite avsides och då gick ju dom dit som ville till bibliotek, som nu ska jag till biblioteket och låna en bok, nu droppar folk in ändå och undrar lite vad det är för någonting, det var ju fint här tycker dom. Man når ju fler låntagare självklart när det ligger såhär, det gör man ju. (Intervjuperson D)

Intervjuperson C berättar att det ibland uppstår intressekonflikter mellan olika målgrupper, vilket dels kan förklaras av att Högdalens bibliotek är ett ganska litet bibliotek. Framförallt har detta fått betydelse i förhållande till de ungdomar som besöker biblioteket, men också till människor med missbruksproblem.

Vi har ju många ungdomar och det har vi ju på många bibliotek, och det har inte heller ansetts vara så enkelt detta med ungdomarna. Det skär sig ibland så att säga. Tonåringar låter mer, låter ganska mycket och ibland på dom små biblioteken då så kan det bli ett... Det kan bli konfrontation så att säga mellan övriga besökare som vill studera i lugn och ro och sitta och läsa med ungdomar som hörs ... Och kanske en del personal också som gör att det ibland inte funkar så värst bra, och det där tror jag ju mindre biblioteket är det ju svårare. Det är ju lättare om man har större ytor och kan ha en ungdomshörna, ett ungdomsrum där dom kan härja lite friare så att säga. /---/... och ju mindre biblioteket är ju svår-

rare kan det ju ibland att samordna alla funktionerna på ett bra sätt. Men det är viktigt att ungdomarna också känner sig välkomna, absolut, det tycker vi ju. Så det är positivt att dom vill komma till biblioteket. Ja, så är det absolut. Så vi har haft en del ungdomsproblem, men det som verksamheten haft egentliga problem med är dock personer som varit berusade i lokalen. Stockholms bibliotek har dock en hot- och våldsplan som de ska följa. Specifikt i Högdalen så finns det vaktare i området som personalen väldigt snabbt kan få hjälp av. (Intervjuperson C)

Intervjuperson C säger att verksamhetens placering i tunnelbanan ”... gör det väl lite speciellt. Att det är väldigt lättillgängligt, på gott och ont. Det finns ju en del problematik med det också”. Enligt intervjuperson C har det förekommit att sofforna i loungen blivit nerkissade av personer med olika typer av problem som tidigare haft sin hemvist i eller omkring tunnelbanestationen. Intervjuperson C menar att en viktig del i att hantera denna problematik är att utbilda personalen så de får verktyg till att kunna hantera dessa situationer på rätt sätt ”så att man inte går in fel i situationerna och agerar på ett fel sätt”. Stockholm stadsbibliotek har startat upp ett projekt som heter ”tryggare bibliotek”, där personalen får utbildning och stöd för att kunna hantera besvärliga situationer, berättar intervjuperson C. Men dessutom måste man också ta med denna problematik när man utformar lokalerna och organiserar verksamheten.

Alltså det blir ju en liten värmestuga också för en del då den här typen av bibliotek, när det ligger så här mitt i smeten. Ja, alltså vi ska skaffa bättre möbler för det första. Det var ett ganska dåligt urval av klädsel och sånt. Det måste vara en annan typ av möbler som är lite tåligare. Det tycker jag var ett misstag från början. Och sen som du vet då så har vi ju haft tankar om den här öppenheten på. Att öppna då innan biblioteket öppnar men med dom här problemen så är inte det så lätt att genomföra. Det finns ju en rädsla för att det blir den här typen av värmestuga som drar till sig fler som inte har någonstans att vara riktigt, särskilt under dom kalla månaderna. Så vi har inte riktigt kommit fram till något riktigt beslut om vi ska våga öppna på prov, eftersom vi fick avslag för övervakningskamerorna. (Intervjuperson C)

När intervjuperson D berättar om verksamhetens förhållande till användarna berör han uttrycket ”mötesplats”, som ofta används när verksamheten presenteras.

Nej, men det är, man ska ju nå alla liksom, det är ju meningen idag, vi ska nå alla. Alla är välkomna. Mötesplats, jag tycker att det är lite floskler över mötesplats, jag vet inte riktigt vad det innehåller. Men det är klart man möts ju när man går in. Men menar dom att man inte behöver låna några böcker utan man bara behöver mötas då är det ju inte intressant ur ett biblioteksperspektiv liksom. Här går man in för att mötas, prata lite och sen går man ut, då är det ju... Då kan man lika gärna prata på Konsum liksom. Jag menar då är det ju ingenting. Är det så man menar eller?... Ska vi ha någonting med, alltså rum för böcker betyder ju bibliotek. Man kan ju inte gå in och liksom sådär men... Litterära samtal kanske. Men en mötesplats, jag tycker det finns nått lite uppgivet i ordet. Att man inte tar ställning riktigt och tors driva någon riktig linje. (Intervjuperson D)

Det finns en tydlig skepticism och oro i intervjuperson D:s beskrivningar av de förändringar som skett och håller på att ske inom bibliotekssfären. Han menar också att det finns risker i att i alltför hög grad möta användarnas behov och önskemål.

Vi anpassar oss väldigt mycket efter låntagarna, vad dom vill ha i stort sett. Sen köper vi ju också in annan litteratur, men jag tycker det är väldigt mycket åt det hållet att vad folk vill ha det ska folk få. Det är det ju faktiskt. (Intervjuperson D)

En målgrupp verksamheten valt att arbeta särskilt aktivt med är barn och ungdomar.

Jag tror att såna här saker som vi jobbar med som till exempel läxhjälp och med språk det är väldigt viktiga saker som säkert går att utveckla ännu mer och jobba ännu mer med. Och naturligtvis arbetet med barn och ungdomar som vi i alla fall säger oss prioritera men som vi kanske borde prioritera ännu mer att jobba med, dom delarna. (Intervjuperson C)

Högdalens bibliotek har gått från att ha bokprat på biblioteket till att barnbibliotekarierna går ut i skolorna och informerar lärarna om barn- och ungdomslitteratur, för att lärarna sedan i sin tur ska bokprata med barnen i skolan. På detta vis menar man att man kan nå fler barn, även de som inte själva besöker biblioteken. Men intervjuperson D menar att detta arbete begränsas av att verksamhetens resurser inte räcker till, eftersom man även försöker prioritera andra målgrupper.

Det är ju barngrupper mycket vi ska nå. Vi ska ju nå alla i stort sett. Vi ska göra satsningar på både äldre och unga. Det är ju dom som man behöver göra satsning på, för medelålders och dom här dom kommer ju liksom ändå. På nåt sätt alltså. Dom har ju lättast för... Men dom andra måste ju ha hjälp att komma. Så det är ju stora satsningar på barn och så vidare. Man ser ju det på hur vi köper in böcker, vi köper väl in minst lika mycket barnlitteratur som vuxen. Dom jobbar ju, ja... utåt mycket och så. Fångar upp barngrupper och dom jobbar ju på barnavårdscentraler och allting sånt där jobbas det på. (Intervjuperson D)

Analys och slutdiskussion

I detta avslutande kapitel kommer jag med hjälp av de teoretiska begrepp som jag beskrivit i uppsatsens teorikapitel samt den tidigare forskning, som jag redogör för i samma kapitel, att analysera och diskutera hur man kan förstå de undersökta verksamheternas strategier att möta de krav på förändringar som folkbiblioteket idag står inför.

Både Garaget och Högdalens bibliotek är intressanta exempel på innovativa verksamheter på biblioteksområdet. Verksamheter som försöker utveckla folkbibliotekets former i riktning mot de förändringar som skett i samhället under de senaste decennierna. Förändringar som handlar dels om de nya krav som ställs på grund av internet, digitaliseringar och nya medieformer. Men också samhällsliga politiska förändringar, som bland annat handlar om en förändrad syn på den offentliga sektorn och hur dess verksamheter ska organiseras, vilket också påverkar bibliotekets roll och legitimitet som samhällsinstitution. Jag har med hjälp av intersektionell analys (de los Reyes & Mulinari, 2005; Mattsson, 2010) tillfört folkbiblioteksforskningen en mer komplex bild av biblioteksanvändarna och visat hur maktfördelningen mellan bibliotekarier och användare påverkas av innovativ verksamhet.

Jag vill understryka att det är viktigt att i diskussionen ta med sig att det inte bara är under de senaste decennierna som folkbiblioteken ställts inför krav på att anpassa sig till ändrade villkor i samhället. Detta är något som beskrivs mycket intressant av Joacim Hansson (2005), i vilken Hansson beskriver hur folkbiblioteksdiskursen förändrats under de senaste hundra åren. Hansson (ibid.), liksom Åse Hedemark (2009) sätter in folkbibliotekets utveckling i en diskursiv kontext. Givetvis kan både Garaget och Högdalens Bibliotek placeras in i den diskursiva kontext som Hansson (2005) och Hedemark (2009) använder.

Det finns flera likheter, men också viktiga skillnader mellan Garaget och Högdalens bibliotek. Både när det gäller hur de valt att utforma sina verksamheter och när det gäller de ideologiska och ekonomiska kontext som de är delar av. Men båda verksamheterna vill vara tillgängliga och de har båda på olika sätt tagit bort barriärer som i samhället kan förstärka maktmönster som påverkas av exempelvis klass, etnicitet eller utbildning. Att som Högdalens bibliotek skapa ett biblioteksrum i direkt anslutning till en tunnelbanestation innebär att verkligen finnas mitt i människors vardag. Andersson (2009) visar att inriktningen att försöka placera folkbiblioteken där folket finns har funnits i stort sett så länge det funnits folkbibliotek. Denna utveckling kom ur ett socialt engagemang och tanken var inte bara att vara där folket var utan även "... på plats i de grupper som ansågs kulturellt underprivilegierade (Hansson, 2005, sidan 24). Denna tanke menar Hansson är något som fortfarande existerar i bibliotekssfären. Han skriver: "Frågan är i grunden om biblioteket ska ge folket det folket vill ha eller om de ska ge folket det folket inte visste att de ville ha" (Hansson, 2005, sidan 25).

Garagets fysiska rum skiljer sig ganska nämnvärt från hur folkbiblioteksfilialer vanligtvis är utformade. Flera användare uppger att de inte ”uppfattat lokalen som ett bibliotek”. Till exempel beskriver en intervjuperson Garaget som en blandning av ett café och antikaffär. Jag menar att de på Garaget skapat en plats som inte indikerar ”offentligt rum”, så som ”vi” är vana att se dem. Det finns till exempel inga tydliga gränser mellan de ”inre” och ”yttre” rummen, det vill säga där användarna respektive personalen får röra sig. På Garaget finns inte slittåliga, fasta bänkar som på Högdalens t-banebibliotek. Där finns i stället en brokig skara sammetssoffor och fåtöljer, det står värmeljus på borden, och ligger mattor på golvet. Böckerna ligger utplacerade på oväntade ställen, som i fönsterkarmar och på element. Varje val av inredning skapar en känsla i ett rum. Jag tänker även på att de spelar musik i lokalen, även detta bidrar till att det skapas en viss typ av rum, eller verksamhet, som inte motsvarar den traditionella bilden av ett folkbibliotek. Att spela musik i ett rum som fungerar som bibliotek är ett tydligt exempel på att verksamheten vill bryta med traditioner och normer kring vad som är ett bibliotek, eftersom biblioteksrummet traditionellt ses som ett rum där det ska vara tyst. Hur rum utformas kan bidra till maktförskjutningar. Detta har Garaget arbetat med sedan starten - att ge användarna makt över verksamheten. Även om det givetvis fortfarande är personalen och ledningsgruppen, som fattar de avgörande besluten för Garagets verksamhet, så menar jag att deras strävan att ge användarna makt inte bara är en chimär, utan att användarna på Garaget har större inflytande över verksamheten än användare på traditionella folkbibliotek, eller på Högdalens bibliotek.

Det är tydligt att personalen som intervjuas på Garaget funderat kring folkbibliotekets roll. De anser att folkbiblioteket bär på och tyngs ner av gamla traditioner som styr över hur det ska organiseras och användas. De menar att detta är införlivat hos alla som berör biblioteket, även dess icke-användare, och att det bland annat leder till utestängning. Ett exempel som de tar upp är SAB-systemet, som de valt att inte använda i biblioteksrummet. De anser även att Garaget undkommer de tunga traditionerna genom att de arbetar utifrån en värdegrund, som är skapad i dialog med Garagets användare. De betonar att de är flexibla och ständigt redo för ny utveckling. Ett annat intressant uttryck för detta är att Garaget har valt att ”lita på folk” och ger användarna nycklar till lokalerna för egna aktiviteter på tider då den ordinarie verksamheten är stängd. Detta är inte bara en fråga om att känna tillit till användarna, utan i praktiken också ett uttryck för att man delar med sig av makten över verksamheten. Detta är också intressant i kontrast till Högdalens bibliotek ”lounge” som inte kunnat öppna på grund av att de inte fått rätten att använda sig av övervakningskameror. Företrädarna för Garaget menar att de lyckats skapa en verksamhet som fungerar som ett folkbibliotek, men som undkommer de ”tyngande” traditionerna. Samtidigt som en av intervjupersonerna påpekar att de behöver de traditionella institutionerna, som ett komplement, och att dessa institutioner behöver Garaget.

På Garaget har man valt att kalla verksamheten ”möjlighetsplats”, istället för bibliotek. Detta betyder inte att personalen inte ser sig som en del av bibliotekssfären, men genom att undvika biblioteksbegreppet vill man, enligt intervjupersonerna, öppna upp för grupper som är ”kulturovana” och som känner sig osäkra på stadsbiblioteket.

Paradoxalt nog kan detta dock skapa en annan form av osäkerhet, som innebär att vissa väljer att inte gå dit, eller inte vet att de kan gå dit, för att de inte vet vad Garaget är. En av de intervjuade användarna på Garaget uppgav att den inte hade besökt Garaget tidigare då personen ifråga inte förstod var det var för verksamhet. Bland annat sa intervjupersonen: "Jag förstod inte att det var för alla, trodde det var för ungdomar...". Nu när intervjupersonen visste att det var ett bibliotek skulle den berätta för andra som bodde i området att de hade ett bibliotek i sin närhet. En annan intervjuad användare som var "biblioteksvan" klagade på musiken som spelades i lokalen, att mediebeståndet var för litet och sa "jag ser det inte som ett bibliotek i första hand". Jag menar att det finns risk för att man gör en alltför grov generalisering när man använder uttryck som "kulturovana", om till exempel människor som bor i en stadsdel. Det är uppenbart att åtminstone några av Garagets användare vill ha ett "vanligt" bibliotek. I detta sammanhang blir intersektionalitetsbegreppet (de los Reyes & Mulinari, 2005; Mattsson, 2010) intressant, då det understryker risken med att dra slutsatser enbart utifrån en eller några kategorier, till exempel människors etnicitet, klasstillhörighet eller kön. Jag ser flera exempel på denna problematik både på Garaget och på Högdalen då personalen berättar om användarna. När de pratar om "kulturovana", "ungdomar", "invandrare" och "missbrukare", så ser jag en risk att de ser de dessa människor som relativt endimensionella individer, utan det spektrum som en intersektionell analys kan tillföra. Man kan också, i linje med Hedmark (2009), uttrycka det med att det finns kollektivistiska och konserverande drag i institutionernas syn på användarna.

När det gäller Högdalens bibliotek och dess förhållande till folkbiblioteksbegreppet, så menade personalen, som jag intervjuade, att deras verksamhet var ett folkbibliotek. Det fungerar och styrs som alla andra folkbibliotek inom Stockholm stad med undantag för loungen och att de är placerade i tunnelbanan. En av de intervjuade i Högdalen beskrev deras verksamhet som "något i framkant" och att det speglade det "nya biblioteket", men att det också fanns ett problem i förhållande till uppdraget som folkbibliotek. Intervjupersonen menade att placeringen i tunnelbanan medförde att de besöktes av "tunnelbanefolk", vilket innebar att de inte nådde de som inte åker tunnelbana och att de därför inte kan "finnas för alla", som uppdraget är. Jag tolkar det som att en av de intervjuade i Högdalen känner frustration och oro över utvecklingen av biblioteksverksamheten i Stockholm, att denne ger uttryck för att något viktigt och fint inom folkbibliotekets verksamhet håller på att förloras.

Hansson (2005) skriver om att folkbiblioteken under 1990-talet genom olika politiska beslut blev mer lokalt betingade och att det blev vanligt att man organiserade biblioteksverksamheter i projektform. Denna utvecklingstendens kan Garaget betraktas som en del av, då det lokala är väldigt viktigt, utifrån att verksamheten skapats genom en dialogprocess med de som bor i området där det ligger. Även deras bestånd blir väldigt "lokalt" antagligen inte på det viset att det är litteratur som exempelvis behandlar eller utspelar sig i området, men då beståndet byggs på inköpsförslag från användarna, så består det av litteratur och andra medier som de i området vill läsa och ta del av. Detta kan också tolkas utifrån begreppet intersektionalitet (de los Reyes & Mulinari, 2005; Mattsson, 2010) genom att detta är en del i Garagets strävan att över-

skrida den maktbalans som vanligtvis finns i förhållandet mellan bibliotekarie – användare, att inte bibliotekarie är den som vet och ger användaren den litteratur den borde läsa. Jag upplever det som att de tankar som ligger till grund för Garagets arbete fjärrar sig mot den diskurs som Åse Hedemark (2009) kallar ”den bokliga diskursen”. En diskurs som grundas av tankar där man ser biblioteket och bibliotekarierna som bärare av den fina kulturen/litteraturen och att deras uppdrag är att upplysa folket. Man kan se det som att Garaget vill låta folket upplysa sig själva. En risk i detta är att inflytandet framförallt ges till användare som känner till och därför kan efterfråga den litteratur de vill ha. Vilket skulle innebära att endast de som har kunskapen om att de kan efterfråga böcker, gör det. Detta kan dock motverkas genom att, som en av de intervjuade av personalen berättar om, de är aktiva och kontinuerligt frågar de som besöker Garaget vad de är intresserade av, så de som inte aktivt själva tar kontakt med personalen också kan höras. För att Garaget ska fortsätta vara en verksamhet som skapas tillsammans med sina användare så är en förutsättning att dialogprocessen är ständigt pågående, vilket personalen beskriver att den är.

Mycket i Garagets arbete går också att förstå utifrån den ”allaktivitetsdiskurs” som Hedemark (2009) beskriver och som även blir ett bra namn på den period som Hansson (2005) menar hade ett starkt inflytande på 1960- och 1970-talen. Det sociala och öppna står i fokus för Garaget och både mina observationer och intervjuerna med användarna indikerar att de lyckats att skapa ett öppet socialt rum, som användarna uppskattar och känner sig välkomna till. Det kan uttryckas med att de, som jag berört tidigare, lyckats skapa ett offentligt rum som inte upplevs som ett ”offentligt rum” vilket öppnar upp till nya möjligheter. Garaget påpekar även i sin verksamhetsplan att de aktiviteter som drivs på Garaget inte ska vara kommersiella, vilket även det känns igen i Hedemarks ”allaktivitetsdiskurs”.

Personalen på Garaget beskriver en relevansproblematik som handlar om att biblioteket för många människor är en mycket positivt laddad verksamhet, men trots detta är det många som ändå inte använder biblioteken. Jag menar att både Garaget och Högdalens bibliotek kan ses som försök att lösa denna problematik. Garaget väljer att skapa en verksamhet tillsammans med användarna och på så sätt göra den relevant för dem, genom att det är de som använder den som skapar den. Högdalens bibliotek väljer istället att forma sig och vara en del av en stressig vardag. I deras koncept finns en idé om att finnas ”där emellan” när en person går av tunnelbanan på väg hem och kanske innan de slinker in på Ica och köper mjölk, så hinner de också lämna och låna några böcker. Så blir de relevanta. Men alla har inte drivkraften att komma in i en okänd verksamhet och påverka den. Alla är inte i farten mellan jobb, handling och hem. Det finns alltid de som inte platsar eller inte vill platsa i dessa verksamheter.

Båda verksamheterna har varit framgångsrika när det gäller att nå ut till användarna och båda verksamheterna får positiva omdömen från användarna. Undersökningen visar att båda verksamheterna genererar många intressanta erfarenheter och kunskaper när det gäller att skapa alternativa organisationsformer för biblioteksverksamheter, men att de i flera avseenden, sina innovativa ambitioner till trots, är nära sammanlänkande med folkbiblioteksdiskursen.

Referenser

Anderssons, Dan (2009) *Folkbibliotek makt och disciplinering*. Stockholm: Stockholms universitet

Bergström och Boréus (red) (2009) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Biblioteksbladet nr 1, 2014.

Carlsson, Helena & Persson, Christina (2001) *Ska vi träffas på biblioteket? En undersökning om folkbibliotekets funktion som mötesplats*. Borås: Högskolan i Borås/Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap (BHS)

Crenshaw, Kimberle, W. (2006) *Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Color*. Kvinder, kön & forskning, nr 2-3/2006 (sid. 7-20).

Dagens Nyheter 031123

de los Reyes, Paulina (2005) Intersektionalitet, makt och strukturell diskriminering. I Paulina de los Reyes, P. & Kamali, Masoud (red) *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2005:41. Stockholm: Fritzes (sid. 233-258).

de los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005). *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Studentlitteratur: Lund.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar (1990) *Kulturanalys. Ett etnologiskt perspektiv*. Liber: Malmö.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Styhre, Alexander (2007) *Organisering och intersektionalitet*. Liber: Malmö.

Garaget (2008) Verksamhetsplan 2008.

Garaget (2009) Verksamhetsplan 2009.

Garaget (2010) Verksamhetsplan 2010.

Garaget (2014) Verksamhetsplan, 2014.

Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (1995) *Ethnography, Principles in Practice*. London: Routledge.

Hansson, Joacim (2005) *Det lokala folkbiblioteket: förändringar under hundra år*. Linköping: Mimer, Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.

Hedemark, Åse (2009) *Den offentliga bilden av folkbiblioteket och dess användare: en diskursanalytisk studie av biblioteksdebatter i svenska medier 1970-2006*. Uppsala: Institutionen för ABM, Uppsala universitet.

Hedemark, Åse & Lindberg, Jenny (2002) *Vad sägs om användare? folkbibliotekens användardiskurser i tre bibliotekstidskrifter*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap.

Högdalens historia (2009) opublicerad text

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur: Lund.

Lycke, Nina (2003) Intersektionalitet - ett användbart begrepp för genus-forskningen. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, nr 1/2003, sid. 47-56.

Mattsson, Tina (2010) *Intersektionalitet i socialt arbete: Teori, reflektion och praxis*. Gleerups: Malmö.

Nationalencyklopedin (2014)

Nilsson Maria (2008) *(O) möjligheternas plats? En diskursstudie av Garaget*. Magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap. BIVILs skriftserie 2008:23.

Phoenix, Ann (2006) Interrogating intersectionality: Productive ways of theorising multiple positioning. *Kvinder, kön & forskning*, nr 2-3/2006 (sid 21-31).

Rosenberg, Tiina (2007) Är alla marginaliseringar likvärdiga? I Laskar, Pia, De los Reyes, Paulina & Gröndahl, Satu (red). *Framtidens feminismer: intersektionella interventioner i den feministiska debatten*. Hägersten: Tankekraft.

SL (2007) *Mötesplats SL*. Stockholm: Stockholms lokaltrafik.

SFS 1996:1596 Bibliotekslagen

SFS 2013:801 Bibliotekslagen

Stockholms stadsbibliotek (2010) ”Bibliotek i rörelse”.

Sydsvenska Dagbladet 090908

Sydsvenskan 090908

Vetenskapsrådet (2011) *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Wibeck, Victoria (2000) Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. Lund: Studentlitteratur.

Widerberg, Karin (2002) Kvalitativ forskning i praktiken. Studentlitteratur: Lund.